

Inhoudsopgave:

1. Bouwstenen burgerschap
2. Kinderklets/burgerberaad
3. De wereld de school binnenhalen
4. Uitgangspunten passend bij de populatie
5. Leerlingen *zien, horen en voorzien*
6. Pedagogisch vakmanschap
7. Burgerberaad
8. Omschrijvingen op groepsniveau
9. Omschrijvingen op kindniveau
10. Thematisch Onderwijs (DLL) & Burgerschap
11. Lessen burgerschap
12. Solo Taxonomie
13. Werkvormen passend bij de doelgroep
14. Kerndoelen SLO & De Schakels
15. Leerstijlen van de leerlingen (Betts & Neihart)
16. Werkvormen bij de leerstijlen
17. Meten en verantwoording

Voorwoord

Lieve collega,

Voor je ligt de map 'Actief Burgerschap'. Met de inhoud van deze werkmap kun je samen met jouw leerlingen ontdekken, verdiepen en invulling geven aan ons burgerschapsonderwijs. Dit gebeurt in een oefenplaats waar we de wereld de school binnenhalen en andersom. Theorie en praktijk ontmoeten elkaar, waar ideeën de ruimte krijgen om te groeien en tot leven te komen.

De zeven bouwstenen van burgerschap, zijn het fundament en bieden structuur voor ons thematisch onderwijs. (Deep Level Learning) Deze bouwstenen zijn uitgewerkt op groeps- en kindniveau en zijn verweven in levensechte situaties en betekenisvolle thema's.

De kerndoelen van burgerschap zijn ook terug te lezen, zodat we werken met een duidelijk kompas.

Bij het samenstellen van deze map is er rekening gehouden met de verschillende leerstijlen passend bij onze populatie. Onze leerlingen hebben nog stappen te zetten om de ander écht te zien en betekenisvolle relaties op te bouwen. Dit betekent dat er een breed palet aan werkvormen beschikbaar is, gericht op het stimuleren van samenwerking en het bevorderen van ontmoeting en verbinding met de ander. Het is een werkmap vol praktische ideeën en opdrachten die leerlingen uitdaagt om niet alleen naar zichzelf te kijken, maar ook naar de wereld om hen heen – van **ik-gericht** naar het grotere perspectief van **ik-jij-wij**.

Deze map biedt ons een stevige basis met de focus op groei, begrip en verbinding.

Mijn grootste inspiratiebron was het boek:
'Groeien in actief burgerschap, samen leren samenleven'

De inhoud van de map en het boek kun je vinden in De Kwaliteitsbieb.
Aanvullende literatuur vind je in mijn werkkamer.

Succes met je lesvoorbereidingen en de opbrengsten!

Jeannette

7 Bouwstenen burgerschap

De wereld de school binnenhalen

OEFENPLAATS

De school trekt de wereld in

Wat aansluit bij onze visie...

"Binnen ons onderwijs dagen wij onze leerlingen uit zich te ontwikkelen naar hun allerbeste kunnen"

Wij bieden onderwijs aan hoogbegaafde kinderen.
Verschillen zijn er om te vieren en van elkaar te leren.

Wij werken vanuit het gedachtegoed van Prof. Luc Stevens, het adaptief onderwijs. Dit is gebaseerd op de 3 basisbehoeften;
Relatie, Competentie en Autonomie.
Een onderwijsaanbod gericht op deze basisbehoeften zorgt dat kinderen kunnen en willen leren.

Ons onderwijs zet in op eigen verantwoordelijkheid en eigenaarschap, waarbij de leerkracht een coachende rol inneemt.

Dat ons onderwijs niet alleen op interne, maar ook op externe context gericht dient te zijn, is voor de hand liggend.

Actief burgerschap en sociale integratie houdt voor ons in dat we netwerken onderhouden: de wereld de school binnenhalen en omgekeerd de school trekt de wereld in.

Communicatie, zowel intern als extern dienen te allen tijde op hoog niveau te liggen.

Ouders en school; samen om het kind.

Het team, directie en MR van De Schakels

De burgerschapsopdracht van De Schakels richt zich op leerlingen die samen werken aan een inclusieve en rechtvaardige samenleving. Leerlingen leren wat het betekent om een burger te zijn in de wereld. De Schakels fungeert als oefenplaats, waar goed burgerschap wordt nageleefd en waar verbinding met anderen wordt bevorderd. Wij willen vreedzaam samenleven voorleven, zodat jongeren begrijpen dat hun rol als burger doorloopt in het dagelijkse leven, want je rol als burger stopt niet als je de school verlaat.

Bij de 7 bouwstenen leren de leerlingen:

- *in de onder- midden- en bovenbouw kennis, vaardigheden en attitudes aan;*
- *burgerschapsdoelen per groep (De Pion, De Loper en De Toren) Ik weet, ...Ik kan, ... (oplopend in moeilijkheidsgraad);*
- *welke lessen/opdrachten bij deze bouwstenen passen;*
- *groepsopdrachten te verwerken die staan beschreven in 'Groeien in Actief Burgerschap' (VO);*
- *persoonlijke en groepsopdrachten te verwerken die passen bij de verschillende leerstijlen (Betts & Neihart, 1988);*
- *werkvormen toe te passen die passend zijn bij de doelgroep en leerstijlen;*
- *voorkennis op te halen;*
- *nieuwe kennisinhouden aan bestaande te koppelen (leren versterken);*
- *nieuw verworven kennis toe te passen (diep leren).*

Onze populatie en verlegenheidssituatie

Meestentijds kunnen HB-leerlingen zich uitzonderlijk goed uitdrukken. Met buitengewone interesses en een enorme woordenschat etaleren zij hun kennis over een bepaald onderwerp. Wat wij regelmatig zien is dat de meesten niet gewend zijn om een twee- of groepsgebesprek te voeren, een dialoog waarbij er ook actief naar de ander wordt geluisterd en er interactie plaatsvindt. Wij zien, dat gesprekken tussen kinderen vaak ik-gericht (eenzijdig) zijn en de kinderen niet of nauwelijks in staat zijn om echt naar elkaar te luisteren. Op elkaar reageren gebeurt wel als er volgens de ander iets aan het verhaal niet klopt of als de ander meer over het onderwerp denkt te weten. Kortom de persoonlijke interesse/fascinatie van een leerling wordt gedeeld, maar er wordt niet of nauwelijks op gereageerd. Wat daarnaast ook meespeelt is dat degene die vertelt zo vol is van zijn/haar eigen verhaal dat de toehoorder niet de kans krijgt om in te breken. Een situatie analyseren vanuit het perspectief van de ander, deze kunnen inschatten en participeren, zien wij nog te weinig. Het is niet zo dat hoogbegaafde leerlingen geen vragen kunnen bedenken, dat kunnen ze wel degelijk, maar ze zijn het niet gewend om uit hun 'eigen hoofd' te stappen en zich te verdiepen in het gespreksonderwerp van de ander. Daar valt met betrekking tot onze populatie winst te behalen.

Vandaar dat we onze lessen zo hebben ingericht dat, naast de thematische lessen burgerschap, er eenmaal per week aandacht wordt besteed aan gespreksvoering. In de onderbouw heet deze les 'kinderklets' en in de midden- en bovenbouw 'burgerberaad'

Van IK-gericht naar -> levensechte situaties IK-JIJ-WIJ

Op de Schakels start ons onderwijs vanuit onderstaande waarden:

Leerlingen zien, horen en voorzien

Je bent welkom met je eigen capaciteiten en talenten.

Het **zien** van de leerlingen, door: de leerling op te merken in de schoolomgeving, Ik zie jou!

Het **horen** van de leerlingen, door: regelmatig kindgesprekken te voeren en diep te luisteren.

Het **voorzien** van de leerlingen door: het leerverlangen te voeden, het compact aanbieden van de lesstof, structuur te bieden, thematisch te werken (Deep Level Learning), scherpstellen van het lesprogramma.

Actief Burgerschapsonderwijs

Waar het (leren) functioneren in de democratische rechtstaat centraal staat.

De wet in 2006 (aanpassing in 2021) schrijft voor dat het burgerschapsonderwijs moet bijdragen aan :

- a) kennis over en respect (attitude) voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat,
- b) het ontwikkelen van sociale en maatschappelijke competenties
- c) aandacht voor en kennis van soorten van diversiteit
- d) school als oefenplaats voor democratisch burgerschap

Voor het vak burgerschap gebruiken wij de volgende bouwstenen:

1. Vrijheid en gelijkheid
2. Macht en inspraak
3. Democratische cultuur
4. Identiteit
5. Diversiteit
6. Solidariteit
7. Digitaal samenleven

<https://www.slo.nl/@19351/bouwstenen-burgerschap/>

STICHTING ONDERWIJS PRIMAIR

- betekenisvol leren
- vakmanschap
- samenwerking
- vitale en duurzame organisatie

PEDAGOGISCH
VAKMANSCHAP

Lesvoorbereidingen en aantekeningen

*Kinderklets
Burgerberaad*

Omschrijvingen op groepsniveau onderbouw en midden- en bovenbouw

De Pion

De Loper

De Toren

Actief Burgerschap

De zeven bouwstenen burgerschap (SLO) worden, binnen Stichting Onderwijs Primair, als leidraad gehanteerd. Het biedt De Schakels handvatten om per bouwsteen op groeps- en kindniveau het belang van het leren m.b.t. de kernen democratie, diversiteit en digitaal samenleven aan te geven. Daarnaast wordt er gekeken in welke lesmoment de betreffende bouwsteen aan bod komt en welke werkvorm er wordt gebruikt om met de leerlingen in te oefenen. Het boek 'Groeien in actief burgerschap voor het VO is een inspiratiebron geweest om voor onze doelgroep passende werkvormen te vinden. Deze zijn tevens helpend om de gestelde doelen bij de bouwstenen te bereiken.

BOUWSTEEN 1 VRIJHEID EN GELIJKHEID *Op groepsniveau*

Onderbouw Leerlingen van de Schakels leren over: • regels/afspraken (spelen en samenwerken) in de schoolomgeving en thuis; • keuzevrijheid (met in je achterhoofd de gemaakte afspraken); • rekening houden met elkaar; • het weten dat iedereen rechten en plichten heeft.	Midden- en bovenbouw Leerlingen van de Schakels leren over: • basiswaarden als vrijheid, gelijkheid en solidariteit in een democratische rechtsstaat; • grondrechten, mensenrechten en kinderrechten; • dat iedereen gelijk is en zich aan dezelfde regels moet houden; • kaders die de democratie biedt voor rechten, vrijheden en bescherming tegen willekeur en machtsmisbruik; • het bieden van zekerheid en respect voor die rechten; • regels/afspraken thuis en op school en deze kunnen vergelijken in openbare ruimten; • je eigen keuzes maken en tegelijkertijd rekening houden met de ander waarvoor dezelfde regels/afspraken gelden.
---	--

BOUWSTEEN 2 MACHT EN INSPRAAK **(Kern democratie bouwstenen 1-3)** *Op groepsniveau*

Onderbouw

Leerlingen van de Schakels leren over:

- regels/afspraken in publieke ruimten;
- leefregels en afspraken schenden en de consequenties;
- mensen die zijn benoemd/gekozen zijn en gezag hebben;
- hoe regels en afspraken gehandhaafd worden;
- verschillen tussen regels en afspraken;
- mogelijkheden om mee te praten over de grenzen.

Midden- en bovenbouw

Leerlingen van de Schakels leren over:

- gezagdragers, politieke instituties in Nederland, Europa en de wereld;
- totstandkoming van regels in Nederland, Europa en de wereld;
- de werking van ons politieke bestel;
- wat er gebeurt als de rechtstaat buiten werking wordt gesteld;
- de verschillende visies op vrijheid, gelijkheid en solidariteit;
- rolverdeling en verhoudingen tussen mensen in verschillende contexten;
- op welke manieren de leerlingen rechten hebben;
- hoe je voor jezelf en anderen kunt opkomen;
- hoe je aan de ander aangeeft dat je actief deelneemt aan de dialoog;
- manieren waarop 'men' besluitvormingsprocessen kan beïnvloeden;
- rechten en plichten in de samenleving.

BOUWSTEEN 3 DEMOCRATISCHE CULTUUR (Kern democratie bouwstenen 1-3) *Op groepsniveau*

Onderbouw

Leerlingen van de Schakels leren over:

- hoe om te gaan met hun eigen wensen en opvattingen;
- hoe herken ik wat mijn klasgenoten graag willen, voelen en bedoelen;
- dat als je het niet eens bent, het niet tot een conflict hoeft te leiden;
- het voor jezelf opkomen;
- je eigen mening vormen en je uitspreken;
- dat iedereen een andere mening mag hebben;
- dat je er samen over kunt praten als je het niet eens bent;
- handvatten om vreedzame gesprekken te voeren.

Midden- en bovenbouw

Leerlingen van de Schakels leren over:

- mee kunnen praten over zaken die ze aangaan;
- een eigen mening vormen en de wijze waarop je die mening verspreidt;
- hoe je anderen kunnen betrekken bij jouw eigen gespreksonderwerp;
- hoe jij je kunt inleven in de ander en welke attitude daarbij hoort;
- je mening bijstellen bij nieuwe inzichten;
- ruimte creëren voor andermans mening;
- meningen/gedragingen die bij anderen emoties kunnen oproepen;
- dat je verschillende opvattingen mag hebben;
- het accepteren/respecteren dat er een meningsverschil is;
- diverse meningsverschillen/conflicten in Nederland, Europa en in de wereld.

BOUWSTEEN 4 IDENTITEIT (Kern diversiteit bouwstenen 4-6) *Op groepsniveau*

Onderbouw Leerlingen van de Schakels leren over: • hun eigen grenzen herkennen, benoemen en bewaken; • om te verwoorden wat je denkt en graag wil; • benoemen wat je al kan en wat niet en wat je zou willen; • emoties herkennen en benoemen en hoe ermee om te gaan; • over jezelf spreken in termen van toen, nu en later; • het delen van belangrijke tradities die je thuis gewend bent.	Midden- en bovenbouw Leerlingen van de Schakels leren over: • het herkennen van je eigen grenzen; • duiden van jouw denken, doen, willen, en wat je zou willen en daar gepast naar handelen; • primaire en secundaire emoties herkennen/benoemen; • benoemen wat je goed kunt en wat je nog 'moet' leren; • hoe iedereen zich verschillend verbonden kan voelen met cultuur, religie,... • dat ieders identiteit gevormd is door verschillende dingen die van invloed kunnen zijn. (gender, gezin, sociaaleconomische achtergrond, levensbeschouwing, religie en cultuur. • ruimte creëren voor andermans mening; • te mate van invloed op jouw identiteit door leeftijdgenoten, vanuit een groep, (sociale) media, persoonlijke mogelijkheden en beperkingen; • standpunten onderbouwen en anderen overtuigen; • verschillen van inzicht; • (on)macht, (on)recht, (on)vrijheid of (on)gelijkheid; • Deelname aan het maatschappelijke debat.
---	---

BOUWSTEEN 5 DIVERSITEIT (Kern diversiteit bouwstenen 4-6) *Op groepsniveau*

Onderbouw Leerlingen van de Schakels leren over: • het herkennen van onvervalste emoties bij anderen; • rekening houden met grenzen die anderen aan jou aangeven; • uiterlijke/innerlijke kenmerken die bij jou horen kunnen benoemen; • vriendschap en verliefdheid; • de verschillende gezinssituaties en culturen; • dat de thuiscultuur kan verschillen van andere culturen; • taal geven aan wat de ander doet/wil; • dat je ruzies ook rustig kunt oplossen.	Midden- en bovenbouw Leerlingen van de Schakels leren over: • het herkennen/benoemen van onvervalste emoties bij anderen; • uiterlijke/innerlijke kenmerken die bij jou horen kunnen benoemen en vergelijken; • hun eigen gezinssituatie, thuiscultuur en kunnen andere culturen met elkaar vergelijken; • taal geven aan wat de ander doet/wil en overeenkomsten en verschillen opmerken en benoemen. • hoofdzaken aangaande: religieuze en levensbeschouwelijke stromingen, culturele tradities en gebruiken; • seksualiteit, aantrekkingskracht en jouw kenmerken; • het herkennen van andermans grenzen (fysiek/seksueel) en daar rekening mee houden; • onderliggende emoties (secundair) herkennen bij jezelf en anderen herkennen/benoemen; • het herkennen van overeenkomsten/verschillen en kunnen verklaren; • wat de invloed kan zijn van (sociale) media op houdingen en gedrag van klasgenoten.
--	--

BOUWSTEEN 6 SOLIDARITEIT (Kern diversiteit bouwstenen 4-6) *Op groepsniveau*

Onderbouw Leerlingen van de Schakels leren over: • het uitvoeren van eenvoudige taken en het oplossen van problemen rekening houdend met de afspraken die in samenspraak hierover gemaakt zijn; • hoe je alleen en samenwerkt en wat de verschillen zijn. • hoe ze kunnen aangeven wat ze nodig hebben; • dat je ook voor anderen kunt zorgen door goed naar de ander te kijken en te luisteren; • hoe je herkent/benoemt wat je eerlijk/oneerlijk, goed/slecht vindt en wat dat met jou en de ander doet; • pesten en de gevolgen van buitensluiting; • dat je rekening houdt met anderen.	Midden- en bovenbouw Leerlingen van de Schakels leren over: • het uitvoeren van eenvoudige taken en het oplossen van problemen rekening houdend met de afspraken die hierover gemaakt zijn; • hoe je alleen en samenwerkt en wat de verschillen zijn; • hoe je opkomt (op verschillende manieren) voor een ander; • uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling; • kwesties rondom solidariteit; • het bevorderen van solidariteit en rechtvaardigheid en welke rol de overheid en de burgers hierbij kunnen spelen; • beperkingen die er kunnen zijn in de communicatie met anderen en welke manieren helpend kunnen zijn; • te allen tijde rekening te houden met het welbevinden van anderen.
---	--

BOUWSTEEN 7 DIGITAAL SAMENLEVEN *Op groepsniveau*

Onderbouw

Leerlingen van de Schakels leren over:

- het doelgericht met de computer werken en online zijn;
- dat je toegang hebt tot allerlei informatie;
- schermtijd, hoe je zoekt en wat je mag;
- dat niet alles wat je ziet, overeenkomt met de 'echte wereld'
- dat bepaalde online activiteiten je kunnen beïnvloeden.

Midden- en bovenbouw

Leerlingen van de Schakels leren over:

- omgangsregels tijdens digitale communicatie;
- online communiceren/handelen op een respectvolle en verantwoorde wijze;
- de verslavende werking die het kan hebben;
- invloed die het kan hebben op je zelfbeeld;
- gerichte zoekstrategie m.b.t. de zoekopdracht
- dat teksten en beelden gemanipuleerd kunnen zijn;
- het bewust worden van hun eigen mediagebruik en wat de nadelige gevolgen kunnen zijn;
- de verschillen tussen betrouwbare en niet betrouwbare digitale informatiebronnen;
- digitaal discussiëren met onbekenden;
- de invloed van sociale media op hun eigen leefstijl en die van anderen;
- zorg dragen voor je eigen digitale veiligheid en die van anderen;
- Wat wel en niet mag in het kader van AVG.

Omschrijvingen op kindniveau

De Pion

Doelen

De Loper

Doelen

De Toren

Doelen

BOUWSTEEN 1 VRIJHEID EN GELIJKHEID (Kern democratie bouwstenen 1-3)*Op kindniveau*

	De Pion <i>doelen</i>	X	De Loper <i>doelen</i>	X	De Toren <i>doelen</i>	X
1.	Ik weet dat er regels/afspraken zijn tijdens het spelen, werken en samenwerken.		Ik weet wat de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit betekenen.		Ik weet wat de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit in een democratische staat betekenen.	
2.	Ik kan verschillen benoemen tussen de regels/afspraken thuis en op school.		Ik verdiep mij in het belang van kinderrechten en mensenrechten. Ik weet dat er grondrechten bestaan.		Ik kan het belang van kinder- en mensenrechten uiteenzetten. Ik kan vertellen wat grondrechten zijn.	
3.	Ik ervaar vrijheid in het maken van mijn eigen keuzes. (met de regels/afspraken in mijn achterhoofd)		Ik weet dat de rechtsstaat kaders biedt om burgers te beschermen tegen willekeur/machtsmisbruik.		Ik weet dat de rechtsstaat kaders biedt om burgers te beschermen tegen willekeur/machtsmisbruik. Ik kan een aantal voorbeelden benoemen.	
4.	Ik houd op school rekening met keuzes van medeleerlingen.		Ik erken het belang van regels/afspraken op school/thuis/daarbuiten.		Ik erken het belang van regels/afspraken op school/thuis/daarbuiten. Ik kan situaties schetsen en verschillen opmerken.	
5.	Ik oefen met het voor mijzelf opkomen.		Ik kan benoemen waarom het hebben van keuzevrijheid belangrijk is.		Ik benoem en geef voorbeelden waarom het hebben van keuzevrijheid belangrijk is.	
6.			Ik ben bekend met de basiswaarden van een democratische rechtsstaat.		Ik ben bekend met de basiswaarden van een democratische rechtsstaat. Ik weet wat er bedoeld wordt met vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit.	
7.			Ik kan steeds beter voor mijzelf en anderen opkomen.		Ik kan voor mijzelf en anderen opkomen.	

BOUWSTEEN 2 MACHT EN INSPRAAK *Op kindniveau*

	De Pion <i>doelen</i>	X	De Loper <i>doelen</i>	X	De Toren <i>doelen</i>	X
1.	Ik weet dat er regels/afspraken zijn wanneer ik ergens anders ben dan thuis of op school.		Ik kan een aantal politieke instituties benoemen en herkennen in Nederland.		Ik kan een aantal politieke instituties benoemen en herkennen in Nederland en een aantal verschillen m.b.t. landen in Europa.	
2.	Ik weet dat als ik de regels overtreed wat de consequenties daarvan zijn.		Ik verken de totstandkoming van regels in Nederland.		Ik kan een aantal politieke instituties benoemen en herkennen in Europa/ wereld.	
3.	Ik herken mensen die gezag uitoefenen.		Ik verken de totstandkoming van regels in Nederland en Europa.		Ik herken de totstandkoming van regels in Nederland en herken er een aantal in Europa en de rest van de wereld.	
4.	Ik weet wat het verschil is tussen regels en afspraken.		Ik kan een aantal voorbeelden noemen wat er zou kunnen gebeuren als er geen rechtstaat zou zijn.		Ik kan een aantal voorbeelden en verschillen t.o.v. ons land en Europa benoemen.	
5.	Ik oefen met het voor mijzelf opkomen, geef daarbij mijn eigen grenzen aan.		Ik weet dat er kinderrechten zijn.		Ik benoem een aantal kinderrechten en kan het belang ervan onderbouwen.	
6.	Ik beeld uit hoe ik voor mijzelf kan opkomen.		Ik kan steeds beter voor mijzelf opkomen.		Ik beeld uit hoe ik voor mijzelf kan opkomen en hoe ik een bijdrage kan leveren door dat voor anderen te doen.	
7.	Ik bedenk hoe een klasgenoot voor zichzelf kan opkomen.		Ik verzamel manieren in hoe ik voor anderen kan opkomen.		Ik kan benoemen hoe ik voor anderen kan opkomen.	
8.	Ik weet wanneer mijn mening belangrijk is en op welke wijze ik deze kan geven.		Ik verken manieren om het proces te kunnen beïnvloeden.		Ik verken manieren hoe het proces beïnvloed kan worden en geef voorbeelden.	

BOUWSTEEN 3 DEMOCRATISCHE CULTUUR *Op kindniveau*

	De Pion <i>doelen</i>	X	De Loper <i>doelen</i>	X	De Toren <i>doelen</i>	X
1.	Ik kan benoemen wat ik wel en niet fijn/leuk vind.		Ik kan benoemen wat ik wel en niet fijn/leuk vindt en waarom.		Ik kan benoemen wat ik wel en niet fijn/leuk vindt en waarom en dat het meestal verschilt van wat mijn klasgenoot vindt.	
2.	Ik leer dat er verschillen zijn tussen wat ik zelf fijn/leuk vind en wat anderen fijn/leuk vinden.		Ik herken de verschillen tussen wat ik zelf fijn/leuk vind en wat anderen fijn vinden.		Ik herken de verschillen tussen wat ik zelf fijn/leuk vind en wat anderen fijn vinden.	
3.	Ik durf mij uit te spreken.		Ik durf mij uit te spreken, ook als ik het niet eens ben met mijn gesprekspartner.		Ik durf mij uit te spreken, ook als ik het niet eens ben met mijn gesprekspartner. Door mijn stelling te onderbouwen, ontstaat begrip voor mijn persoonlijke opvattingen.	
4.	Ik weet dat er verschil kan zijn tussen wat ik vind en wat de ander vindt.		Ik ken een aantal onderwerpen waar ik invloed op kan uitoefenen.		Ik ken een aantal onderwerpen waar ik en de ander invloed op kan uitoefenen.	
5.	Ik ken geschikte manieren om contact te maken met mijn klasgenoot.		Ik kan mijn mening op een manier uiten dat ik rekening houd met mijn eigen gevoelens en opvattingen, maar ook met die van de ander.		Ik kan mijn mening op een manier uiten dat ik rekening houd met mijn eigen gevoelens en opvattingen, maar ook met die van de ander en het groepsbelang.	
6.	Ik zeg wat ik vind/denk en ik weet wat mijn mening is.		Ik kan steeds beter voor mijzelf opkomen.		Ik kan steeds beter voor mijzelf, de ander en de groep opkomen.	
7.	Ik bedenk manieren waardoor ik niet boos hoeft te worden als ik het niet eens met mijn klasgenoot ben.		Ik kan mijn mening bijstellen als ik merk dat een ander mij kan overtuigen.		Ik kan mijn mening bijstellen en toepassen in een nieuwe situatie als ik merk dat een ander mij kan overtuigen.	

BOUWSTEEN 4 IDENTITEIT *Op kindniveau*

	De Pion <i>doelen</i>	X	De Loper <i>doelen</i>	X	De Toren <i>doelen</i>	X
1.	Ik weet wanneer ik iets niet wil en durf dat uit te spreken.		Ik kan mijn eigen grenzen, en die van een ander benoemen.		Ik kan mijn eigen grenzen, en die van een ander benoemen en bewaken.	
2.	Ik kan vertellen over wat ik denk en wat ik leuk vind.		Ik kan met anderen delen wat ik leuk en belangrijk vind.		Ik kan met anderen delen wat ik leuk en belangrijk vind en geef het aan als ik iets moet doen wat minder of niet bij mij past.	
3.	Ik kan over mijzelf vertellen en weet dat ik dingen heb meegemaakt, nu meemaak en ga meemaken.		Ik reageer op hoe er met mij wordt omgegaan.		Ik reageer op hoe er met mij en anderen dan ikzelf wordt omgegaan.	
4.	Ik ken geschikte manieren om contact te maken met mijn klasgenoot.		Ik heb bepaalde gebruiken en voorkeuren en herken die bij mijzelf en mijn directe omgeving.		Ik heb bepaalde gebruiken en voorkeuren en herken die bij mijzelf, maar ook bij anderen. Ik heb een open houding naar andere gebruiken/voorkeuren.	
5.	Ik zeg wat ik vind en denk en ik weet dat het mijn mening is.		Ik kan goed luisteren naar mensen uit mijn omgeving.		Ik laat een goede luisterhouding zien. En ik stel gerichte vragen aan mijn gesprekspartner.	
6.	Ik bedenk manieren waardoor ik niet boos hoeft te worden als ik het niet eens ben met mijn klasgenoot.		Ik herken en benoem mijn eigen waarden.		Ik herken en benoem mijn eigen waarden en ik laat mij niet zo snel beïnvloeden.	
7.	Ik oefen met het delen van wat ik vind.		Ik kan mijn mening bijstellen als ik merk dat een ander mij kan overtuigen.		Ik kan mijn mening bijstellen als ik merk dat een ander mij kan overtuigen en geef dit ook aan.	
8.	Ik deel mijn voorkeur(en) en ideeën.		Ik onderbouw mijn zienswijzen.		Ik neem anderen soms mee in mijn overtuigingen, door goede argumenten aan te dragen.	

BOUWSTEEN 5 DIVERSITEIT *Op kindniveau*

	De Pion <i>doelen</i>	X	De Loper <i>doelen</i>	X	De Toren <i>doelen</i>	X
1.	Ik herken emoties bij anderen;		Ik herken emoties bij anderen en kan daar rustig op reageren;		Ik herken emoties bij anderen en kan daar rustig op reageren en mij inleven;	
2.	Ik kan rekening houden met de grenzen van mijn klasgenoten.		Ik zie dat mijn kenmerken verschillen met die van mijn klasgenoten.		Ik zie dat mijn kenmerken verschillen met die van mijn klasgenoten en ik ben nieuwsgierig naar die verschillen.	
3.	Ik kan over mijzelf en eigenschappen die bij mij passen vertellen.		Ik weet dat er verschillen zijn in tradities en gebruiken als ik mij vergelijk met mijn klasgenoten.		Ik voer gesprekken over tradities en gebruiken bij mij thuis en bevraag mijn klasgenoten naar die van hen.	
4.	Ik weet wat vriendschap is.		Ik weet hoe ik mij kan uiten in bepaalde situaties en deel het graag met mijn klasgenoten.		Ik heb bepaalde gebruiken en voorkeuren en herken die bij mijzelf, maar ook bij anderen.	
5.	Ik weet dat je gevoelens kunt hebben voor anderen.		Ik leer over seksualiteit, aantrekkingskracht en dat niet iedereen eenzelfde voorkeur heeft voor een bepaald geslacht.		Ik leer meer over seksualiteit, aantrekkingskracht en herken de verschillende voorkeuren.	
6.	Ik merk op dat er verschillen zijn in tradities en gebruiken als ik mij vergelijk met mijn klasgenoten.		Ik leer over verschillende religieuze, levensbeschouwelijke stromingen, culturele tradities en gebruiken.		Ik kan verschillende religieuze, levensbeschouwelijke stromingen, culturele tradities en gebruiken herkennen en benoemen.	
7.	Ik leer om mij te uiten en te verwoorden wat ik ervaar en zie en hoe dat op mij overkomt.		Ik leer over onderliggende emoties en herken ze bij mijzelf.		Ik kan mij in bepaalde situaties goed uiten en deel mijn dat graag met mijn klasgenoten.	
8.	Ik kan tijdens trammelant ook rustig reageren.		Ik herken dat ik soms anders reageer op een situatie, dan mijn klasgenoten.		Ik leer over onderliggende emoties en herken deze bij mijzelf en soms ook bij anderen.	
					Ik kan mijn eigen oordeel uitstellen om eerst het perspectief van de ander te kunnen horen.	

BOUWSTEEN 6 SOLIDARITEIT *Op kindniveau*

	De Pion <i>doelen</i>	X	De Loper <i>doelen</i>	X	De Toren <i>doelen</i>	X
1.	Ik kan de taken uitvoeren en problemen oplossen die we samen hebben besproken.		Ik kan de taken die ik ontvang, uitvoeren en erop toezien dat ik mij aan de gezamenlijke afspraken houd.		Ik kan mij houden aan de gezamenlijke afspraken die wij hebben gemaakt om de taken met goed gevolg af te ronden.	
2.	Ik kan zelfstandig werken en leer samen te werken.		Ik zie dat mijn kenmerken verschillen met die van mijn klasgenoten.		Ik weet dat mijn specifieke kenmerken verschillen met die van mijn klasgenoten, ik wil de ander graag leren kennen.	
3.	Ik leer samenwerken en luister ook naar wat de ander zegt.		Ik weet hoe ik kan opkomen voor de ander en als het mij minder goed lukt, vraag ik om hulp.		Ik kom op voor de ander en biedt mijn hulp aan zodra ik iets voor de ander kan betekenen.	
4.	Ik luister goed naar wat de ander wil zeggen of doen.		Ik weet dat begrippen als: uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling verschillende betekenissen hebben.		Ik kan het verschil in betekenis uitleggen van begrippen als: uitsluiting, onrechtvaardigheid, discriminatie en ongelijke behandeling.	
5.	Ik herken wat ik eerlijk of oneerlijk voor mijzelf of de ander vind.		Ik leer dat solidariteit verwijst naar het gevoel van eenheid en samenhang binnen een groep.		Ik ervaar dat solidariteit verwijst naar het gevoel van eenheid en samenhang binnen een groep. Ik herken en benoem situaties.	
6.	Ik herken wat ik goed/slecht vind en dat ik er soms wat langer over na wil denken wat ik vind en wat het met mij doet.		Ik leer dat er kwesties spelen rondom solidariteit.		Ik weet dat kwesties spelen rondom solidariteit en kan één of meerdere voorbeeld(en) noemen.	
7.	Ik weet wat pesten is.		Ik wil, ook al denk ik over bepaalde kwesties anders, rekening houden en inspelen op de behoeften van de ander.		Ik kan, ook al denk ik over bepaalde kwesties anders, rekening houden en inspelen op de behoeften van de ander en begrip tonen.	
8.	Ik heb oog voor de ander.		Ik zie jou!		Ik hoor jou!	

BOUWSTEEN 7 DIGITAAL SAMENLEVEN *Op kindniveau*

	De Pion <i>doelen</i>	X	De Loper <i>doelen</i>	X	De Toren <i>doelen</i>	X
1.	Ik weet wat online zijn is.		Ik weet wat de online-omgangsregels zijn.		Ik kan mij houden aan de omgangsregels.	
2.	Ik weet dat ik toestemming moet vragen om iets te doen wat ik eerder nog niet deed.		Ik ben mij er bewust van dat er een verschil is tussen de digitale en echte wereld.		Ik weet dat wat ik online zie niet altijd de realiteit weerspiegelt, en dat het belangrijk is om een gezond zelfbeeld te behouden en niet te veel waarde te hechten aan perfecte beelden of berichten.	
3.	Ik kan gebruikmaken van een vaste digitale omgeving.		Ik begrijp het belang van vriendelijk en respectvol gedrag in alle online interacties, zoals berichten sturen, reageren op anderen en deelnemen aan online spelletjes.		Ik ken de basisregels voor beleefd en respectvol communiceren als ik online ben. Ik scheld, pest en kwets anderen niet.	
4.	Ik weet dat de leerkracht mee kan kijken en kan zien wat ik op mijn scherm zie.		Ik begrijp dat ik voorzichtig moet zijn met het online communiceren met onbekenden. Ik ben mij bewust van de risico's van het delen van persoonlijke informatie.		Ik begrijp dat ik voorzichtig moet zijn met het online communiceren met onbekenden. Ik ben mij bewust van de risico's van het delen van persoonlijke informatie.	
5.			Ik gebruik sterke wachtwoorden en beschermen persoonlijke informatie en meld verdachte activiteiten.		Ik ben mij ervan bewust dat overmatig gebruik schadelijk kan zijn voor mijn gezondheid.	
6.					Ik leer dat mijn online acties invloed kunnen hebben op mijzelf en anderen, zowel positief als negatief.	

Thematisch onderwijs

Deep Level
Learning (DLL)

BOUWSTEEN 1 VRIJHEID EN GELIJKHEID

<i>Thema's Pion /Loper/ Toren</i>	<i>Burgerschapsonderwerpen passend bij het thema en de bouwsteen</i>
Macht recht en samenleving	1. Muurkrant over kinderrechten 2. Klassenregels opstellen 3. Gastspreker waarvan de vrijheid in het geding is geweest 4. Verkiezingsprogramma schrijven 5. Leerlingenraad
Reizen	Pion /Loper/ Toren Onderwerpen: 1. Ontdekkingsreizen. 2. Slavernij (gelijkheid en ongelijkheid) 3. Wereldrijken 4. VOC en WIC 5. Handeldrijven. 6. Een open blik op de wereld.
Werk Geld en Handel	1. Mening vormen na het beluisteren van... 2. Verschillen in inkomen 3. Verschil in beroepen. 4. Fair Trade. 5. VOC. 6. Beursspel 7. Eigen economie/land bedenken. 8. Belang rechtstaat. 9. Vrijwilligerswerk.
DLL = thematisch werken Deep Level Learning	

BOUWSTEEN 1 VRIJHEID EN GELIJKHEID

Seksualiteit & Relaties	Pion /Loper/ Toren Onderwerpen: 1. Verschillen in de wereld verkennen 2. Verliefdheid 3. Vriendschappen 4. Regenboog vlag/zijn wie je wil zijn
Kunstlessen	Pion /Loper/ Toren Onderwerpen: 1. Maquette voor een toekomstige wijk 2. Kunstgeschiedenis. 3. Eigen creatieve inzichten laten zien 4. Reflecteren op eigen werk
De schoolherdenking	Pion /Loper/ Toren Onderwerpen: 1. Gedichten schrijven 2. Filmen 3. Bordwerk Barbara M 4. Veteraan in de klas. 5. Bezoek begraafplaats 6. Adoptie oorlogsgraven

BOUWSTEEN 1 VRIJHEID EN GELIJKHEID

Filosoferen	1. Filosoferen over democratische waarden 2. 'Kleine grote denkers' (methode) 3. Stine Jensen: "Vriendschap" 4. Denksleutels 5. Prentenboeken
Excursies/gast spreker	1. Veteraan in de klas 2. Bezoek begraafplaats 3. Bezoek gemeentehuis 4. Ouders betrekken over hun beroep/ werk/ interesse
Nieuwskring	1. Actualiteit zoeken 2. Eigen mening verdedigen 3. Debatteren

BOUWSTEEN 2 MACHT EN INSPRAAK

<i>Thema's Pion /Loper/ Toren</i>	<i>Burgerschapsonderwerpen passend bij het thema en de bouwsteen</i>
Macht recht en samenleving	1. Brief schrijven waarbij je opkomt voor vrijheid/onrechtvaardigheid 2. Tekening maken waarbij je opkomt voor vrijheid/onrechtvaardigheid 3. Begrippenlijst burgerschap 4. Taken en rollen in de samenleving. 5. Verkiezingscampagne / stemmen 6. Leerlingenraad
Reizen	1. Verschillen in bevolkingsdichtheid, klimaat, religie 2. Beperkingen op het gebied van vrijheid in andere landen 3. Verschillende staatsvormen onderzoeken
Universum	1. Leefstijl op een planeet 2. Ruimtewedloop (Rusland, Amerika, China)
Seksualiteit & Relaties	1. Hoe zeg je het als je iets niet wil? Ja, nee, twijfel: wat voelt goed en wat niet? 2. Seksualiteit en seksuele rechten 3. (Cyber)pesten 4. Persoonlijk leiderschap

BOUWSTEEN 2 MACHT EN INSPRAAK

Kunstlessen	1. Collage maken met tijdschriften m.b.t. burgerschapsconcepten. 2. Laat de leerlingen hun hoed versieren met tekeningen, woorden en die hun gedachten en ideeën uitbeelden met hun eigen gekozen regels. 3. Rollenspellen (drama) 4. Een strijdlid componeren 5. Gezamenlijk kunstwerk maken (een toneelstuk, een schilderij, een muziekstuk) 6. Een les over kunstenaars en hun vrijheid van meningsuiting 7. Voorstelling/museum bezoeken
Filosoferen	1. Wat is filosoferen? 2. Welke vraag spreekt jou aan? 3. Wat is vrijheid? 4. Activiteiten die de betekenis van democratische waarden laten zien
Excursies/gast sprekers	1. Bezoek aan de Tweede Kamer 2. Museum-/theater-/concertbezoek 3. Politie 4. Notaris/rechter/advocaat 5. Bestuurskundige
Nieuwskring	1. Actualiteit belichten 2. Inspreek in onderwerpkeuze

DDL (Deep Level Learning)

BOUWSTEEN 3 DEMOCRATISCHE CULTUUR

<i>Thema's Pion /Loper/ Toren</i>	<i>Burgerschapsonderwerpen passend bij het thema en de bouwsteen</i>
Macht recht en samenleving	1. Interview een familielid (vergelijk met een klasgenoot). 2. Onderzoek verleden- heden en toekomst. 3. Verschillende opvattingen tussen culturen. 4. Aanpassingen aan je eigen/andere omgeving. 5. Manieren om tot besluitvorming te komen. 6. Bezoek Tweede Kamer of gemeente. 7. Kinderen een gemeenteraad laten vormen. 8. Leerlingenraad.
Seksualiteit & Relaties	1. Emoties 2. Vriendschap en relaties 3. Seksualiteit en seksuele rechten
Kunstlessen	1. Script schrijven gekoppeld aan democratische waarden 2. Familieportret (of vriendengroep) maken en kijken naar diversiteit 3. Iets vormgeven waarin te zien is hoe de samenleving er een x aantal jaar geleden uitzag en nu.

BOUWSTEEN 3 DEMOCRATISCHE CULTUUR

Filosoferen	1. Bespreek een dilemma's 2. Welke filosofische vraag spreekt jou aan? 3. Wat is gelijkwaardige behandeling?
Nieuwskring	1. Actuele democratische onderwerpen, bijvoorbeeld tijdens de verkiezingen.2. Maatschappelijk relevante onderwerpen. > verwachtingen / eisen aanpassen aan leerling /groep

BOUWSTEEN 4 IDENTITEIT

<i>Thema's Pion /Loper/ Toren</i>	<i>Burgerschapslessen passend bij het thema en de bouwsteen</i>
Reizen	1. Bepaal een reisdoel, en vereenzelvig je met de cultuur 2. Vertel over je eigen cultuur, maak een stamboom 3. Ontdek de culturen van verschillende klasgenoten 4. Ouders/opa's/oma's als gastspreker 5. Paspoort, visum, ID-kaart: wat heb ik nodig om te reizen? 6. Hoe gedraag ik me in een andere cultuur? En hoe behoud ik mijn eigen identiteit daarin?
Universum	1. Kenmerken van planeten 2. Ruimtewedloop 3. Mijn ruimtecapsule voor aliens: wat stop ik erin en waarom?
Beeldende kunst	1. Vrijheid uitbeelden 2. Wat maakt jou uniek? 3. Rollenspel 4. Jouw zelfbeeld 5. Identiteit van een object
Onderzoeken en ontwerpen	1. Ontwerp een nieuw paspoort 2. Uitvinders: waarom hebben ze dit uitgevonden? 3. Ontwerp je eigen uitvinding n.a.v. een persoonlijk 'probleem'
Verhalen en alle vormen	1. verhaal schrijven over de identiteit van een kind, dier of fantasiewezen 2. Effectief lezen: verhalen van over de hele wereld 3. Verhalen op verschillende manieren afmaken en uitbeelden
Vieringen de wereld rond	1. Verschillende opvattingen tussen culturen 2. Verschillen en overeenkomsten in feesten
Seksualiteit & Relaties	1. Wat is kenmerkend voor jouw persoonlijkheid? 2. Ben jij goed bevriend met jezelf? 3. Hoe verhoud je je tot anderen? 4. Opkomen voor jezelf, grenzen aan durven geven. 5. Kringgesprekken d.m.v. verhalen.

BOUWSTEEN 4 IDENTITEIT

Kunstlessen	1. Maak jezelf. 2. Kunstenaars en hun verhaal 3. LHBTIQ+ vlag met elkaar bespreken
Filosoferen	1. Heb je liever één allerbeste vriend of vijf goede vrienden? 2. Ben jij populair? 3. Lijken jouw vrienden op jou of zijn ze juist heel anders? 4. Moet een vriend altijd een mens zijn? 5. Lijken je vrienden op jou of zijn ze juist heel anders?
Excursies/gastlessen	1. Volkenkundig museum 2. Vluchteling 3. COC 4. GVO-gast sprekers
Nieuwskring	1. Wat de kinderen aandrigen

BOUWSTEEN 5 DIVERSITEIT

<i>Thema's Pion /Loper/ Toren</i>	<i>Burgerschapslessen passend bij het thema en de bouwsteen</i>
Reizen	1. Culturele uitwisseling 2. Toerisme 3. Wereldreizen 4. Ontdekkingsreizen 5. VOC
Beeldende kunst	1. Laat zien hoe uniek elk persoon is. 2. Vergelijk verschillende schilderijen uit verschillende periodes 3. Vergelijk verschillende kunstvormen
Onderzoeken en ontwerpen	1. Samenwerking aan een project met respect voor diverse ideeën. 2. De rol van diversiteit in de maatschappij
Verhalen en alle vormen	1. De identiteit van een kind, dier of fantasiewezen. 2. Kennismaking met verschillende culturen en talen. 3. Vergelijk verschillende hoofdpersonen uit boeken
Vieringen de wereld rond	1. Opvattingen tussen culturen. 2. Bezoek Catharijne Convent
Architectuur	1. Cultureel erfgoed 2. Hoe immigranten stijlen en bouwmethoden naar nieuwe landen brengen en integreren.

BOUWSTEEN 5 DIVERSITEIT

Seksualiteit & Relaties	1. Vriendschap 2. Verliefdheid 3. Overeenkomsten en verschillen
Kunstlessen	1. Kunststijlen vergelijken 2. Schilderijen vergelijken/ portretten vergelijken
Filosoferen	1. Is het nodig om een goed gesprek te voeren om iemand te zien? 2. Wat maakt jou een goede vriend? 3. Boek: 'Hoe maak ik een vriend?'
Excursies/gastlessen	1. Ouders laten vertellen over hun cultuur, culturen vergelijken 2. Ketikoti 1 juli 3. Heksenwaag, Oudewater
Nieuwskring	1. Regenboogvlag, iedereen mag anders zijn/ zichzelf zijn

BOUWSTEEN 6 SOLIDARITEIT

<i>Thema's Pion /Loper/ Toren</i>	<i>Burgerschapslessen passend bij het thema en de bouwsteen</i>
Macht, recht en samenleving	1. Stellingen die op het randje zijn, inbrengen in de groep en de kinderen daar een mening over laten vormen. 2. Iets organiseren voor een kwetsbare doelgroep. 3. Opvang van vluchtelingen / procedure ter discussie stellen.
Reizen	1. Ontwikkelingswerk bespreken. 2. Manier van reizen bespreken (milieu).
Werk, geld en handel	1. Vrijwilligerswerk doen, bespreken waarom het belangrijk is. 2. Goede doelen: wanneer is iets een goed doel, strijkstok, ...
Verhalen en alle vormen	1. Spreker: vluchtelingenwerk, ervaringsdeskundige 2. Maak een toneelstuk over solidariteit. (ervaring wel of niet)
Vieringen de wereld rond	1. Opvattingen tussen culturen. 2. Verbinding zoeken tussen vieringen (geloven) om meer begrip te krijgen naar elkaar.
Architectuur	1. Sociale woningbouw. 2. Aanpassingen aan gebouwen t.b.v. geloofsuitingen (zo maken dat ieder geloof er gebruik van kan maken).
Nieuwskring	1. Maak een nieuwskring over een actueel onderwerp waar wel of geen solidariteit uit blijkt.

BOUWSTEEN 6 SOLIDARITEIT

Seksualiteit & Relaties	1. Vriendschap 2. Verliefdheid 3. Overeenkomsten en verschillen
Kunstlessen	1. Samen iets maken. 2. Maak een poster of een filmpje om maatschappelijk misstanden op het gebied van solidariteit te laten zien.
Filosoferen	1. Is het nodig om een goed gesprek te voeren om iemand te zien? 2. Wat maakt jou een goede vriend? 3. Wat is jouw definitie van solidariteit? 4. Hoe kun je solidair zijn zonder jezelf daarin te verliezen?
Excursies/gastlessen	1. Politicus uitnodigen. 2. Woordvoerder voedselbank uitnodigen. 3. Helpen bij de voedselbank. 4. Ouder uitnodigen voor gastles die ervaring/kennis heeft op dit gebied.
Nieuwskring	1. 2.

BOUWSTEEN 7 DIGITAAL SAMENLEVEN

<i>Thema's Pion /Loper/ Toren</i>	<i>Burgerschapslessen passend bij het thema en de bouwsteen</i>
Macht, recht en samenleving	1. Digitaal pesten 2. Machtsverhoudingen 3. Regels computergebruik op school en thuis 4. Hoe komt mijn digitale bericht bij een ander over.
Werk, geld en handel	1. Online handel 2. Webwinkels 3. Online geld (bitcoins)
Verhalen en alle vormen	1. Digitale prentenboeken, digitale leesboeken 2. Online nieuws 3. Film maken 4. Stop motion 5. Digitaal verhalen vertellen
Vieringen de wereld rond	1. Opvattingen tussen culturen. 2. Bezoek Catharijne Convent
Architectuur	1. Gebouw ontwerpen 2. Eigen slaapkamer ontwerpen 3. Eigen huis ontwerpen

BOUWSTEEN 7 DIGITAAL SAMENLEVEN

Seksualiteit & Relaties	1. Digitaal pesten 2. Zelfbeeld, modebeeld 3. Wat plaats ik online? 4. Beïnvloeding
Kunstlessen	1. Digitaal ontwerpen 2. Stopmotion film maken 3. Scratch
Filosoferen	1. De computer kan de leraar vervangen? 2. Denksleutels 3. Toekomstbeeld 4. AI
Excursies/gastlessen	1. Workshop scratch 2. Programmeerschool 3. Ouders als gastspreker
Nieuwskring	1. Digitale presentatie maken 2. Actualiteit opzoeken. 3. Digitaal de krant lezen 4. Jeugdjournaal kijken

Lessen en onderwerpen passend bij de doelgroep

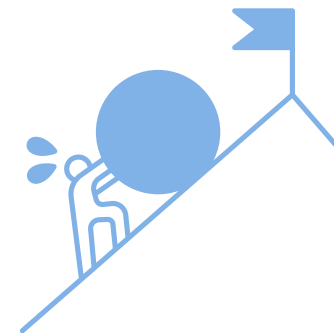
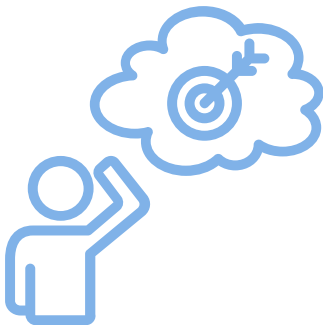
De Pion

De Loper

De Toren

Voorbeeldles

Doel: Verbindende en onderscheidende eigenschappen benoemen, streven naar overeenstemming.

Attitude: Luisteren naar elkaar en reageren op elkaars argumenten

Bouwstenen Burgerschap: 4 (identiteit) 5 (diversiteit) 6 (solidariteit)

Werkvorm: cirkelopstelling, in de cirkel ontvang je een bal als je aan de beurt bent om te vertellen welke unieke eigenschap jij bezit. Herkent een ander uit deze cirkel ook deze unieke eigenschap, dan gaat deze leerling staan. Vervolgens bedenk je nog een unieke eigenschap. Lukt het deze leerling om als enige over te blijven, dan heb jij jouw unieke eigenschap te pakken en kun je de bal gooien naar een klasgenoot. Het zoeken van een unieke eigenschap van een klasgenoot begint opnieuw. (Gellens, 2018)

De les beschreven in 'Groeien in Actief Burgerschap is aangepast.

Als je kijkt naar de verschillende profielen dan kunnen de verschillende typen hiervan leren.

Eraan toegevoegd is wat de leerlingen met de verschillende leerlingprofielen van Betts & Neihart, van deze oefening kunnen leren; daarnaast zijn de bouwstenen gekoppeld.

Profielen Betts & Neihart

Type 1 kan hiermee bijvoorbeeld zelfkennis verbeteren en uit zijn/haar comfortzone komen.

Type 2 kan hiermee de verbinding met anderen zoeken en oefenen met zelfcontrole.

Type 3 kan hiermee gehoord worden door anderen en de werkvorm levert rolmodellen

Type 4 kan hiermee zichzelf spiegelen aan de ander en herkenning opmerken.

Type 5 kan hiermee het accent leggen op zijn/haar sterke kanten.

Type 6 kan hiermee een rolmodel vertegenwoordigen en een extra eigen idee

Toename in complexiteitsniveaus waarbij niveaus 0 t/m 2 gaan over een kwantitatieve toename van kennis, bij niveau 3-4 gaat het over een kwalitatieve verdieping

Niveau	0. De leerling heeft geen (voor)kennis van het onderwerp.	1. De leerling heeft een relevant idee of gedraging in verband met het onderwerp.	2. De leerling heeft verschillende, niet met elkaar verbonden relevante ideeën of gedragingen in verband met het onderwerp.	3. De leerling heeft verschillende met elkaar verbonden (of geïntegreerde) ideeën of gedragingen in verband met het onderwerp.	4. De leerling heeft in verband met het onderwerp verschillende met elkaar verbonden ideeën of gedragingen geïntegreerd en kan die ook toepassen op andere domeinen.
Visuele voorstelling					
Te hanteren werkwoorden		identificeren, benoemen, herkennen	beschrijven, omschrijven, opsommen, uitleggen, formuleren, illustreren	analyseren, (be)argumenteren, onderscheiden, vergelijken, tegenover elkaar stellen, bekritisieren, oorzaken uitleggen, in verband brengen met, verbinden, verantwoorden, evalueren	creëren, veralgemenen, onderzoeken, hypothetiseren, voorspellen, reflecteren, theoretiseren
Voorbeeld	De leerlingen kunnen een kennisinhoud of een vaardigheid (in verband met politieke partijen) niet toepassen.	De leerlingen kunnen een kennisinhoud (afkortingen van namen van politieke partijen) benoemen.	De leerlingen kunnen diverse politieke actoren en hun standpunten omschrijven (V119).	De leerlingen kunnen diverse politieke actoren en hun standpunten met elkaar vergelijken (V125)	De leerlingen kunnen reflecteren over de eigen positie ten opzichte van diverse politieke actoren en hun standpunten (V131).

Werkvormen passend bij de doelgroep

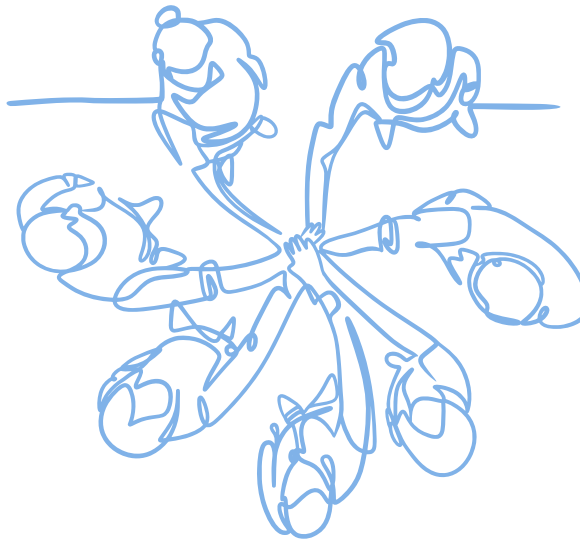
De Pion

De Loper

De Toren

Werkvormen

Foto-opdracht rond stereotypering

De leerlingen krijgen foto's te zien van onbekende personen. Vervolgens moeten ze aan de personen labels toekennen (beroepen, misdaden, verwezenlijkingen, e.d.). Nadien volgt een reflectiegesprek over de verschillende vormen, kenmerken en gevolgen van stereotypering.

Varianten:

- Foto-opdracht: labels toekennen aan bekende personen.
- Schilderij-opdracht: De Völkertafel, een 18e-eeuws (ca. 1720/1730) schilderij waarop een aantal Europese volkeren is afgebeeld met daarbij stereotiepe beschrijvingen van die volkeren.
- Stripopdracht: labels toekennen aan stripfiguren.

De citroenen – deel 1

(stereotypen en veralgemeningen)¹⁷

- Leg een zestal citroenen (afhankelijk van het aantal groepen die je moet vormen) op tafel zodat de deelnemers ze goed kunnen zien.
- Vraag de deelnemers (in de grote groep) zoveel mogelijk kenmerken van 'de citroen' op te noemen en noteer die op een bord of op een affiche (geel, zuur, exotisch, enz.).
- Maak subgroepjes van vijf tot zes personen en geef elk groepje één citroen. Je kunt de groepjes ook zelf de citroen laten kiezen.
- Vraag de groepjes hun citroen goed te leren kennen door de citroen goed te bekijken, te onderzoeken.
- Verzamel de citroenen en leg ze door elkaar op een tafel.
- Vraag uit elk groepje één persoon om hun citroen terug te zoeken. Dat stelt over het algemeen geen probleem omdat de citroenen geïndividualiseerd en gekarakteriseerd zijn tijdens de observatiefase. Ze hebben op basis van uiterlijkheden en andere aspecten van hun citroen een individu gemaakt.
- Bespreking in de grote groep.

¹⁷ Anti-Defamation League, A WORLD OF DIFFERENCE® Institute

Mogelijke vragen voor de bespreking

- Wat vond je van deze activiteit?
- Hoe is de citroen 'jullie' citroen geworden? Hoe hebben jullie je citroen kunnen onderscheiden van de andere citroenen? Hoe wisten jullie dat het de juiste citroen was?
- Heb je hier iets uit geleerd over de manier waarop we veralgemenen en onderscheiden? Wat?
- Hoe heb je overgeschakeld van de veralgemening op de onderscheiding? Op welke kenmerken heb jij je gebaseerd?
- Gebeurt dit ook in het werkelijke leven? Hoe? Kun je voorbeelden geven?
- Heb je ooit bepaalde ideeën gehad over iemand die veranderden toen je die persoon beter leerde kennen?
- Wat heb je uit deze activiteit geleerd?

Deze activiteit kan aangevuld worden met de activiteit van De citroenen deel 2.

Benodigheden

Eén citroen per groep van drie tot vier personen, een bord en viltstiften.

Varianten:

- Vraag de leerlingen hun citroen een leeftijd, een naam, een geschiedenis, een geboorteplaats en een familie te geven.
Vooraleer je de citroenen wegneemt, moeten de groepen hun citroen voorstellen aan de anderen.
De groepen mogen echt een heel levensverhaal van hun citroen brengen.
Na de voorstelling door elke groep nemen de deelnemers afscheid van hun citroen.
- Nadien kun je dezelfde bespreking voeren als hierboven beschreven staat.
De veralgemeningen en mechanismen van onderscheiden zullen nog beter tot uiting komen.
- In de vragen kun je het concept van gehechtheid introduceren en een debat aangaan over de manier waarop gehechtheid ontstaat. Op het ogenblik dat de citroenen ingezameld worden, kun je doen alsof jij je evenwicht verliest en laat je de citroenen vallen. Over het algemeen lokt dit een veelbetekenende reflex uit die wijst op de 'gehechtheid' aan een onbeduidend voorwerp, die tijdens een eenvoudige oefening ontstaan is.

De citroenen – deel 2

(stereotypen en discriminatie)¹⁸

- De deelnemers hebben nog steeds hun citroen. Geef elke groep een nieuwe vrucht en zorg ervoor dat elk groepje een andere vrucht krijgt.
- Vertel de deelnemers dat er nieuwe vruchten binnenkomen in het monoculturele land van de citroenen. Geef hun de opdracht om te beslissen of ze al dan niet de nieuwe vrucht in het land van de citroenen zullen aanvaarden. Geef de groepjes vijf minuten de tijd om een verhaal te verzinnen over het aanvaarden of weigeren van de nieuwe vrucht.
- Laat elke groep zijn verhaal vertellen aan de andere groepen. Vraag de groepen de criteria voor het weigeren of aanvaarden van de vrucht duidelijk te verwoorden (maximum twee minuten per groep).
- Nabespreking in de grote groep.

Mogelijke vragen voor de nabespreking

- Wat vond je van deze activiteit?
- Wat heb je uit deze activiteit over jezelf geleerd?
- Wat leert deze activiteit jou over anderen, over de samenleving waarin we leven?
- Kun je concrete voorbeelden van uitsluiting en discriminatie in jouw school of in onze samenleving geven?

Variant 1

Eén deelnemer van elke groep krijgt in het geheim de opdracht om het oneens te zijn met de rest van de groep.

Geef hen stiekem het volgende strookje:

Pssst! Laat dit aan niemand zien. Het is jouw taak om het op elk moment oneens te zijn met de groep. Jij moet hun uitspraken voortdurend tegenspreken.

18 Anti-Defamation League, A WORLD OF DIFFERENCE® Institute

Variant 2

In plaats van een nieuwe fruitsoort in citroenenland te introduceren, kun je aan elk subgroepje een van onderstaande strookjes geven.

- De aardbeien gaan naar het zwembad. Iedereen weet dat de aardbeien ziektes met zich dragen die huiduitslag veroorzaken. Wat doe jij?
- De appels sluiten zich aan bij het voetbalteam. Ze worden altijd bevoordeeld door de trainer. Wat doe jij?
- Een kokosnoot en een citroen moeten samenwerken. De eindscore is gebaseerd op hun gezamenlijke inspanningen. We weten allemaal dat de kokosnoot lui is. Wat doe jij?
- De kiwi's nodigen jou uit voor een etentje. Het is moeilijk om te praten met de kiwi's en hun voedsel is bizar. Wat doe jij?
- De perziken spotten met de citroenen. De perziken en de peren hebben samen macht. Als jij de perziken uitdaagt, daag je de peren ook uit. Wat doe jij?
- Een tomaat gaat trouwen met een citroen. De tomaten zijn afkomstig uit het slechte stadsgebied. Ze zijn hypocriet en zwaarlijvig. Wat doe jij?
- De peren denken dat ze de beste zijn. Ze hebben de beste huid, de beste kleur, de beste textuur en het beste lichaam. Jouw citroen denkt dat de peren rondhangen rond zijn huis. Wat doe jij?
- Een ananas heeft een afspraakje met jouw citroen. Iedereen weet wat de ananassen doen na het afspraakje. Wat zullen de andere citroenen denken? Hoe ga jij de reputatie van jouw citroen verdedigen? Jij voelt dat je citroen in gevaar is. Wat doe je?
- De druiven komen in jouw wijk wonen. Iedereen weet dat de druiven veel kinderen hebben. De wijk zal ingepalmd en overrompeld worden door de druiven. Wat doe jij?
- Jouw citroen brengt een abrikoos mee naar huis om je te ontmoeten. Iedereen weet dat abrikozen niet te vertrouwen zijn en geen goede vrienden zijn. Wat doe jij?
- De meloenen in jouw school plegen vandalisme. Jouw citroen ziet hoe een meloen de andere citroenen aanvalt, mishandelt en achtervolgt. Iedereen weet dat de meloenen ongedisciplineerd, bekrompen en gevaarlijk zijn. Wat doe jij?
- Een nectarine treedt binnen in jouw vriendenkring van citroenen. Iedereen weet dat de nectarine veel geld heeft en veel prestige geniet. Wat doe jij?

Werkvormen

Collage

De leerlingen maken een collage met een foto van zichzelf in het midden en daarrond foto's, tekeningen, cartoons, prenten en teksten over hun leefwereld en de dingen die zij belangrijk vinden. Ze geven hierover uitleg aan hun klasgenoten. (De collage kan opgeborgen worden en bij het afsluiten van het betrokken leerjaar opnieuw besproken worden).

Waardenlijst voor samenhang in de klas

De leerlingen krijgen een lijst met waarden en duiden daarin een aantal waarden aan die ze heel belangrijk vinden in hun relatie met anderen. Zo kunnen ze bijv. samen in een klasgesprek een reeks waarden uitkiezen die ze belangrijk vinden voor de positieve groepsfeer in de klas.

Op het internet zijn heel wat 'waardenlijsten' te vinden, waaronder ook enkele online tests. Deze waardenlijsten of tests kunnen de basis vormen om met leerlingen te spreken over wat ze belangrijk vinden en te onderzoeken welke waarde ze kiezen wanneer er in een situatie een waardenconflict voorkomt. Er kan ook nader worden ingegaan op verschillen tussen de gekozen waarden en mogelijke verklaringen van de leerlingen.

De verplichte of-ofkeuze

Deze oefening dwingt de leerlingen om te kiezen uit twee alternatieven. In het bepalen met welke van de alternatieven ze zich het meest kunnen identificeren, moeten de leerlingen hun gevoelens, waarden en de ideeën die ze over zichzelf hebben, onder de loep nemen. De leraar laat de stoelen en tafels aan de kant schuiven, zodat er een open ruimte in de klas ontstaat. De leraar stelt vervolgens een vraag als: 'Waarmee kun je je meer identificeren, met ... of met ...?'. De leerlingen die voor de eerste optie kiezen, moeten dan aan de ene kant gaan staan en de anderen aan de andere kant. Iedere leerling wordt gevraagd aan zijn kant met iemand kort de redenen van zijn keuze te bespreken. Eventueel kan een klasgesprek plaatsvinden. Daarna gaat iedereen weer in het midden staan voor de volgende vraag. Dit kan zo een aantal keren herhaald worden.

Werkvormen

Communicatiespel

Een bepaald verhaal wordt al fluisterend van leerling tot leerling doorgegeven. Wanneer het heel de klas is rondgegaan, vertelt de laatste leerling het verhaal luidop. Het verhaal zal verschillende aanpassingen ondergaan hebben.

Mogelijke uitvoering:

Dit spel kan ook via non-verbaal gedrag gespeeld worden. De leerkracht fluis-tert een leerling een bepaalde emotie of een bepaalde handeling toe. Via non-verbaal gedrag beelden de leerlingen om de beurt de emotie of de han- deling uit. De laatste leerling verwoordt luidop wat het non-verbale gedrag volgens hem betekent.

Uitstap naar Kazerne Dossin

Museum en documentatiecentrum over de Holocaust en mensenrechten. De leerlingen komen zo in contact met de gevolgen van polarisering en dis- criminatie. Op basis van dit bezoek kunnen de leerlingen een vergelijkende studie maken tussen discriminatie van minderheidsgroepen (bijv. Joden) in de aanloop naar WO II en de discriminatie van minderheidsgroepen (bijv. moslims) de dag van vandaag.

Inlevingsspel

De leerlingen staan op een rij en krijgen elk een uitgeschreven personage. De leerkracht leest verschillende situaties of gebeurtenissen voor. Als de situatie voordelig is voor het personage van de leerlingen, zetten zij een stap vooruit. Indien de situatie nadelig is, zetten ze een stap achteruit. Nadien vertellen de leerlingen aan de klas in welk personage ze zich moesten inleven en hoe ze het spel ervaren hebben en wat met de eigen identiteit en situatie.

Stellingenspel

De leerkracht leest een aantal stellingen voor in verband met het lesonder- werp. De leerlingen moeten aangeven of ze al dan niet akkoord gaan en waarom.

Werkvormen

Stoelendans: Meet me in the middle

Deze werkvorm illustreert de verschillen in interesses en talenten tussen leerlingen doordat ze met elkaar in interactie treden.

- In een grote open ruimte wordt een kring gemaakt met stoelen. Er moeten genoeg stoelen staan voor iedereen in de groep, met uitzondering van één leerling.
- Iedereen zal proberen een stoel te vinden. De persoon zonder stoel wordt gevraagd om in het midden te staan.
- De middelste leerling wordt gevraagd om te denken aan interesses of talenten bij zichzelf. Hij zegt aan de andere leerlingen: 'Ontmoet me in het midden als ... je ook houdt van [voetbal].'
- Iedereen in de cirkel die ook houdt van [voetbal] mag opstaan en proberen om op een andere lege stoel te gaan zitten, met inbegrip van de persoon die in het midden staat.
- Diegene zonder stoel is de volgende. Het proces wordt nu herhaald met de nieuwe persoon in het midden.

Interculturele doeactiviteit

De leerlingen stellen een aspect van hun eigen cultuur of levensbeschouwing voor aan de hand van een doeactiviteit (koken, zingen, dansen, sporten, festiviteiten enz.). Vervolgens wordt tijdens een (filosofisch) kringgesprek stilgestaan bij de verschillen en de gelijkenissen tussen verschillende levensbeschouwelijke en culturele aspecten en waarden. Het is daarbij belangrijk dat de leerkracht het goede voorbeeld geeft door een open houding aan te nemen, zonder te oordelen.

De rode draad

De leerlingen vormen een kring. De leerkracht leest een stelling voor. De leerlingen op wie de stelling van toepassing is, gooien een bol rode wol naar elkaar. De leerlingen met een rode draad in de hand, verklaren waarom ze akkoord gaan. De leerlingen krijgen de kans om van mening te veranderen. Leerlingen die akkoord gaan ontvangen de bol wol; leerlingen die niet meer akkoord gaan, laten het touw los. Opnieuw geven deze leerlingen uitleg. Er kunnen op die manier andere verbindingen ontstaan. Nadien volgt een nieuwe stelling.

Kerdoelen

Kerdoelen vormen een belangrijke basis voor goed onderwijs, maar garanderen op zichzelf nog geen kwaliteit. De echte invulling en impact van het onderwijs moeten binnen de school tot stand komen. Hierbij speelt het vakmanschap van de leerkracht een cruciale rol.

Op De Schakels is burgerschapsonderwijs niet slechts een doel op papier, maar een 'levend' werkdocument en verbeterplan.

In onze map "Burgerschap" vind je de zeven bouwstenen die ons programma ondersteunen. Deze bouwstenen omvatten voorbeeldlessen en praktische manieren om kennis en vaardigheden te koppelen aan dagelijkse situaties. Nieuw verworven kennis passen we direct toe in de praktijk. Daarnaast bevat de map gedetailleerde beschrijvingen op zowel kind- als groepsniveau, en lessen die aansluiten op ons thematisch onderwijs (DLL). Hierbij behandelen we onderwerpen die relevant zijn voor onze leerlingenpopulatie.

Binnen het burgerschapsonderwijs maken we gebruik van verschillende werkvormen, oplopend in moeilijkheidsgraad volgens de SOLO Taxonomie. Leerlingen van De Schakels leren op deze manier democratische waarden toe te passen in diverse contexten. Wekelijks wordt hier aandacht aan besteed door middel van kind- en groeps gesprekken. 'Kinderklets' (De Pion) of een 'Burgerberaad' (De Loper en De Toren). Tijdens deze lessen gaan leerlingen in gesprek, leren ze van en met elkaar en verschuift de focus steeds meer van IK naar WIJ. Het doel is dat leerlingen meer van elkaar leren en begrijpen.

De school fungeert als oefenplaats voor het ontwikkelen van burgerschapscompetenties. We werken vanuit de gedachte dat je een burger bent die actief deelneemt en bijdraagt aan de samenleving. Binnen de leergebieden Mens en Maatschappij, Ons en Natuur en Kunst en Cultuur worden maatschappelijke vraagstukken besproken. Digitale geletterdheid speelt hierin ook een rol, zodat leerlingen leren hoe technologie invloed kan hebben op hunzelf en hun omgeving. Het vak rekenen/wiskunde kan helpend zijn om informatie te doorgronden, meningen van feiten te onderscheiden en opvattingen te onderbouwen. Het vak taal biedt bijvoorbeeld rijke teksten en aanknopingspunten voor diepgaande gesprekken over burgerschapsthema's. Ook tijdens bewegingslessen besteden we aandacht aan samenwerking en omgaan met verschillen.

Kerdoel 1: Democratische cultuur

Op De Schakels creëren we een democratische cultuur door een rijke leesomgeving te bieden, met aandacht voor diversiteit en inclusie. We hebben een actieve leerlingenraad, voeren kring- en kindergesprekken en organiseren excursies en gastlessen. Ouders worden ook betrokken; zij worden uitgenodigd om de resultaten van de thematische projecten in de school te bewonderen.

Kerdoel 2: Diversiteit

We stimuleren het denken over diversiteit door middel van filosofie met 'Kleine Grote Denkers' (De Pion) en de 'Denksleutels'. In gesprekken tijdens 'Kindergesprekken' en 'Burgerberaad' leren kinderen situaties te bespreken die emoties oproepen en inzichten bieden in het perspectief van de ander. De dialoog staat hierbij centraal.

Kerdoel 3: Democratische waarden

In ons onderwijs filosoferen we over thema's zoals vrijheid, onrechtvaardigheid en kinderrechten. We bespreken hoe vrijheid bedreigd kan worden en hoe je kunt opkomen voor rechtvaardigheid. Ook verkennen we hoe eigen handelen invloed heeft op de omgeving. Concrete ideeën vind je op: [Kinderrechten.nl](https://www.kinderrechten.nl).

Kerdoel 4: Bijdragen aan de samenleving

Leerlingen maken kennis met maatschappelijke organisaties en reflecteren op hun eigen rol in de samenleving. We onderzoeken hoe ze zelf kunnen bijdragen aan de samenleving, met tal van voorbeelden en ideeën die te vinden zijn in de map met de zeven bouwstenen.

Kerdoel 5: Democratische betrokkenheid

Bij De Schakels stimuleren we democratische betrokkenheid door bijvoorbeeld samen groeps- en schoolregels te bespreken. Leerlingen nemen deel aan verkiezingen voor de leerlingenraad, geïnspireerd door verkiezingen in Nederland, Europa en de wereld. Simulaties over bestuur en besluitvorming bieden leerlingen inzicht in deze processen.

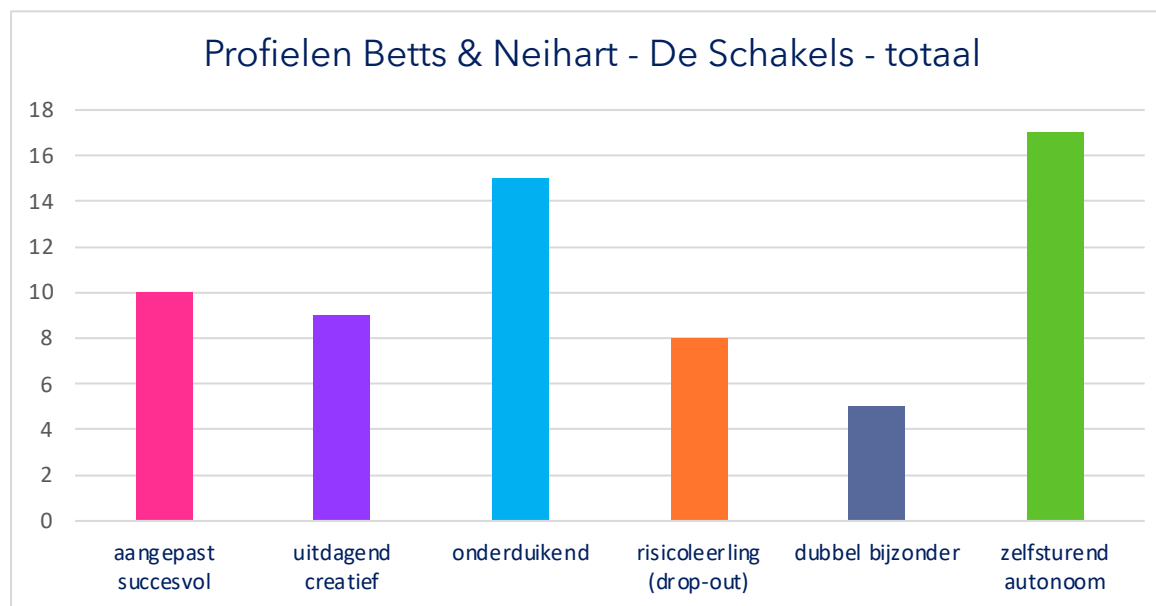
Kerdoel 6: Maatschappelijke vraagstukken

Tijdens lessen worden maatschappelijke vraagstukken besproken door vragen te stellen en met elkaar in dialoog te gaan. Denk aan onderwerpen als klimaatverandering en persoonlijke idealen: "Welke oplossingen zijn er voor een duurzamere leefstijl?" Dit soort vragen helpen leerlingen om kritisch te denken over hun rol in de wereld.

Met dit doordachte programma bieden we op De Schakels een solide basis voor het ontwikkelen van actieve en betrokken burgers die bijdragen aan een inclusieve, rechtvaardige samenleving.

Leerstijlen

George Betts en Maureen Neihart (Betts, 2015) hebben jarenlang onderzoek gedaan naar de zes profielen die horen bij (hoog)begaafde kinderen. Zij hebben deze kinderen geobserveerd en geïnterviewd. Deze zes profielen zijn helpend bij het in kaart brengen van de behoeften, gevoelens en het gedrag van hoogbegaafde leerlingen. Betts en Neihart bieden bij ieder profiel afzonderlijk handvatten voor het begeleiden van de leerling thuis en op school. Betts en Neihart vergelijken en beschrijven de behoeften, gevoelens en gedragingen van de zes verschillende profielen bij (hoog)begaafde leerlingen. Hun model heeft als doel om er bewust van te worden dat er verschillen tussen de (hoog)begaafde leerlingen zijn en het biedt, zowel thuis als op school, richtlijnen om met deze verschillen om te gaan. Het model is volgens Betts en Neihart geschikt om passende onderwijsdoelen voor deze (hoog)begaafde kinderen te ontwikkelen. De profielen beschrijven geen totaal beeld van het kind en het model is dan ook niet bedoeld om een volledige profielschets van het kind af te geven. Zij hebben een model met 6 profielen ontwikkeld, zodat de leergroei van deze afzonderlijke profielen van de kinderen inzichtelijk wordt. Voor hen is het essentieel om emotionele en sociale behoeften van hoogbegaafden te begrijpen.

Overzicht van alle HB-leerlingen op De Schakels schooljaar 2023-2024

Profielen van begaafde leerlingen

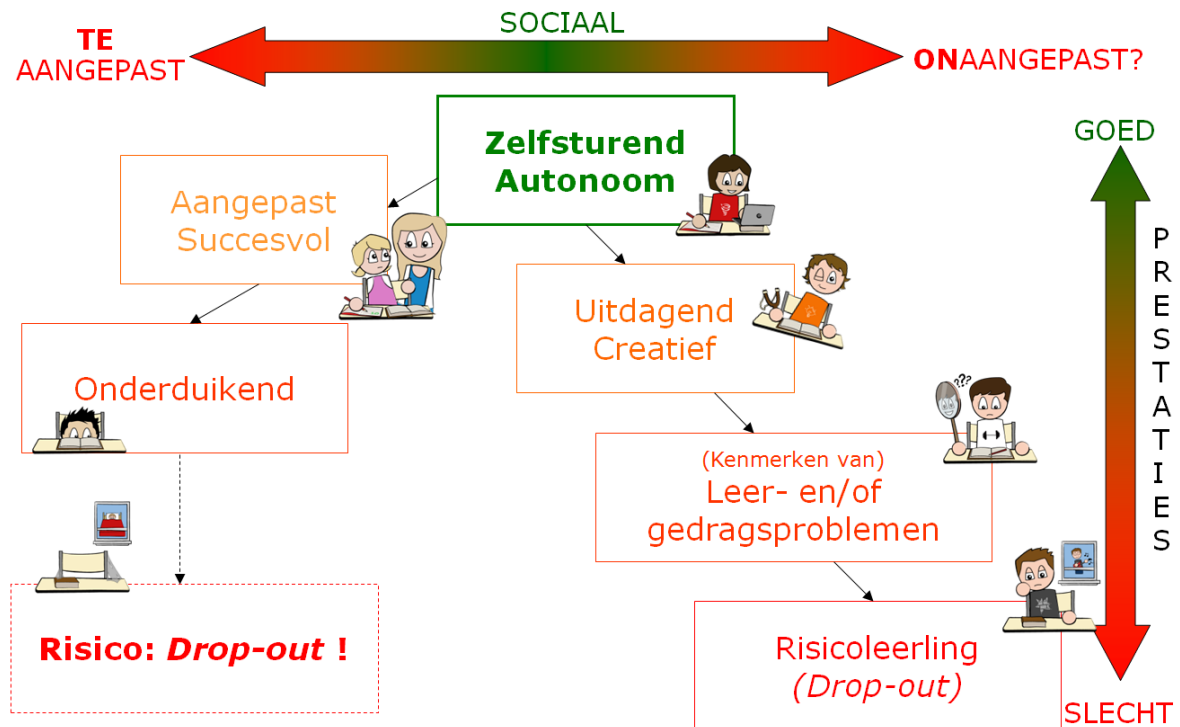
Begaafdheid kan op verschillende manieren in zichtbaar gedrag tot uiting komen. Aangezien persoonlijkheid het resultaat is van ervaring en aanleg, worden ook begaafde leerlingen niet op dezelfde wijze beïnvloed door hun bijzondere vermogens. Bij deze ontwikkeling moet rekening gehouden worden met de interactie van emotionele, sociale, cognitieve en fysieke factoren. Al deze gebieden hangen met elkaar samen en werken op elkaar in.

Op grond van jarenlange ervaring in de vorm van observaties, interviews en literatuuronderzoek hebben Betts & Neihart (1988; 2010) zes profielen opgesteld. Deze profielen verschaffen informatie over gedrag, gevoelens en behoeften van verschillende typen begaafde en getalenteerde leerlingen. Ze dienen als basis voor een theoretisch concept van waaruit inzicht verschaft kan worden. Dit leidt tot een beter begrip en is van belang voor het stimuleren van persoonlijke groei op cognitief, sociaal en emotioneel gebied.

In onderstaand schema is duidelijk zichtbaar op welke manier er niet voldoende aan de psychologische basisbehoeften (relatie, autonomie en competentie) wordt voldaan. De door Betts & Neihart beschreven profielen zijn hierin schematisch uitgezet langs twee dimensies:

- Sociaal: van '(te) aangepast' tot 'onaangepast?'
- Prestaties: van 'goed' tot 'slecht' presterend

Voor alle profielen geldt dat deze niet statisch zijn. Mede afhankelijk van de omgeving kunnen leerlingen zich bovendien anders profileren in verschillende situaties. Van belang is vooral om goed te realiseren dat verschillende begaafde leerlingen zich anders profileren.

Bronnen

- George T. Betts and Maureen Neihart (1988). Profiles of the gifted and talented. *Gifted Child Quarterly*, 32(2), 248-253.
- George T. Betts and Maureen Neihart (2010). Revised profiles of the gifted and talented.

Zelfsturend autonoom

De zelfsturende autonome leerling weet wat hij/zij kan en laat dit ook zien. Deze leerling heeft een goed zelfinzicht en goede sociale vaardigheden. Daarnaast werkt deze leerling zelfstandig, ontwikkelt eigen doelen, is ondernemend, komt op voor eigen opvattingen en is bereid tot het nemen van risico's. Deze leerling wil en durft te leren!

Hoewel dit de ideale leerling lijkt, blijft het belangrijk ook deze autonome leerling te ondersteunen. De focus ligt hierbij vooral op het zo veel mogelijk faciliteren van mogelijkheden tot onbegrensd leren.

Kenmerken van de zelfsturende autonome leerling

De autonome leerling is in balans met zichzelf en met zijn omgeving: vanuit zichzelf is hij op groei gericht en uit op ontwikkeling. Hij ervaart in dit ontwikkelingsproces geen persoonlijke belemmeringen, durft te leren en is trots op hetgeen hij bereikt.

Dit gunstige beeld betekent niet dat deze leerling geen behoeften heeft aan stimulans, faciliteren en effectieve feedback. Integendeel, om voortdurend eigen grenzen op te zoeken, te verkennen en te verleggen, zal de omgeving daarvoor ruimte en stimulans moeten blijven geven.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
• Zelfverzekerd • Accepteert zichzelf • Heeft een growth mindset over vermogen / intelligentie • Optimistisch • Intrinsiek gemotiveerd • Ambitueus, enthousiast & laat zich uitdagen • Hoeft school of academische studie niet als hoogste prioriteit te zien • Vindt het niet erg fouten te maken en leert hiervan • Laat tolerantie en respect naar anderen zien	• Goede sociale vaardigheden • Werkt onafhankelijk, zonder bevestiging • Stelt (SMART) doelen voor zichzelf • Zoekt uitdaging • Sterk zelfsturend • Goede zelfregulering • Werkt enthousiast voor passies en is bevlogen • Komt op voor eigen overtuigingen • Veerkrachtig • Ontwikkelaar van kennis • Beschikt over zelfinzicht en zelfacceptatie	• Heeft méér ondersteuning nodig, niet minder • Stimulans om nieuwe richtingen te kiezen en onafhankelijkheid te vergroten • Feedback over sterke kanten en mogelijkheden • Gefaciliteerd worden om te kunnen blijven groeien • Aanmoediging om risico te nemen, om niet voor zeker te gaan • Relaties die ontwikkeling en voortgang mogelijk maken • Meer bedreven raken in het managen van zichzelf • Behoeft aan supportteam

Tips bij het (h)erkennen van de zelfsturende autonome leerling

De autonome leerling laat zich gemakkelijk herkennen omdat hij durft te leren, goede prestaties levert en dit realiseert in goed contact met zijn omgeving. Een gesprek met de leerling zelf, met de ouders of klasgenoten levert vaak voldoende signalen op om tot herkenning en erkenning te komen. Het beeld van de leerling is in de regel consistent, juist omdat hij in verschillende omgevingen durft te laten zien wie hij is en wat hij kan. In een omgeving waar creatief denken gestimuleerd wordt, wordt deze leerling goed zichtbaar.

In onderstaand overzicht staat op welke wijze deze leerlingen worden vanuit meerdere perspectieven worden ervaren en welke manieren van identificatie signalen van hun talenten en prestaties kunnen opleveren.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
- Bewonderd en geaccepteerd - Gezien als capabel & verantwoordelijk door de ouders - Hebben positieve invloed - Succesvol in verschillende omgevingen - Psychologisch in balans - Positieve relaties met peers	- Gesprekken - Portfolio's - Getoonde prestaties - Producten - Gewonnen prijzen - Nominaties - Gestandaardiseerde testscores - Creativiteitstests

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Ook al wekt de autonome leerling de indruk het allemaal zelf te kunnen, toch zal de omgeving, ouders en school, ook in deze leerling moeten blijven investeren. Dit betekent vooral ruimte geven, stimuleren, de blik verruimen, de relatie verdiepen, feedback geven, en niet tegenhouden. Kortom faciliteren in mogelijkheden die leiden tot onbegrensd leren.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
- Zorg ervoor dat je nabij bent voor het kind, ook op school & in de sociale omgeving - Zorg voor mogelijkheden die gerelateerd zijn aan interessegebieden en passie - Sta vrienden van allerlei leeftijden toe - Neem belemmeringen (om iets te leren) in tijd en ruimte weg - Help hen een support team op te bouwen - Betrek hen bij je eigen passies als ouder - Betrek hen bij familie-overleg & besluiten - Luister - Sta hen niet in de weg en geef veel ruimte	- Creëer ruimte voor het ontwikkelen van een langetermijn, geïntegreerd studieplan - Neem belemmeringen in tijd en ruimte weg - Bied diverse, onderling samenhangende, verdiepingsmogelijkheden - Bied mentoraat en bemiddeling - Bied een grote verscheidenheid aan opties om te versnellen - Wijk af van gebruikelijk schoolbeleid en regels - Geef hen ruimte, rem niet af - Maak de nadelen van succes bespreekbaar en ondersteun hen om hiermee te gaan

Aangepast succesvol

De aangepaste, succesvolle leerling levert goede prestaties, maar presteert niet naar eigen vermogen. Er is daarom sprake van relatief onderpresteren. Deze leerling is perfectionistisch ingesteld en wil graag "succesvol" blijven.

Hierdoor worden risico's vermeden en kan deze leerling zich afhankelijk opstellen van volwassenen, bijvoorbeeld door (onnodig) bevestiging te zoeken van de leerkracht om zeker te weten dat iets "goed" is en om te voorkomen dat er fouten gemaakt worden. Hij is gevoelig voor en gericht op het voldoen aan verwachtingen van anderen.

Als deze leerling niet gestimuleerd wordt om uitdagingen aan te gaan boven het beheersingsniveau (de zone van naaste ontwikkeling), bestaat het risico op het ontwikkelen van faalangst en onderduikend gedrag.

Kenmerken van de aangepaste succesvolle leerling

De aangepaste succesvolle leerling is gevoelig voor verwachtingen van de omgeving en wil hier graag aan voldoen. Hij is vooral bezig om anderen tevreden te stellen en bevestiging van anderen te ontvangen.

De leerling is perfectionistisch ingesteld en wil het graag goed doen. Het perfectionisme wordt gevoed door het behalen van goede prestaties. Dit staat onbevangen groei en het (durven) 'leren van fouten' in de weg. Hun uitdaging ligt daarom in het durven aangaan van 'risicovol leren' dat gericht is op groei en onafhankelijkheid.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
• Inschikkelijk • Afhankelijk • Goed academisch zelfbeeld • Faalangstig • Extrinsieke motivatie • Kritisch over zichzelf • Werkt voor een cijfer • Onzeker over de toekomst • Krijgt graag bevestiging • Heeft fixed mindset over intelligentie	• Presteert en bereikt doelen • Zoekt goedkeuring en bevestiging van de leraar • Vermijdt risico's • Perfectionistisch • Doet niet meer dan gevraagd • Accepteert & conformeert zich • Kiest veilige activiteiten • Haalt goede cijfers • Wordt een consument van kennis	• Uitgedaagd worden • Zwakke kanten leren zien • Risico leren nemen • Assertiviteitsvaardigheden leren • Creativiteit ontwikkelen • Growth mindset ontwikkelen • Zelfkennis verbeteren • Onafhankelijke studievaardigheden aanleren

Tips bij het (h)erkennen van de aangepaste succesvolle leerling

Bij de aangepaste, succesvolle leerling wordt het relatieve onderpresteren niet altijd gezien als ontwikkelpunt, juist omdat deze leerling zich verregaand aanpast en weinig anders vraagt dan bevestiging. Leraren willen wel 'een hele klas vol met dit soort leerlingen'.

In onderstaand overzicht staat op welke wijze deze leerlingen worden gezien vanuit het perspectief van anderen en welke manieren van identificatie signalen kunnen opleveren die bijdragen aan herkenning en erkenning van deze leerlingen.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
• Geliefd bij leraren • Bewonderd door peers • Over het algemeen geliefd bij en geaccepteerd door ouders • Men overschat hun capaciteiten • Men gelooft dat zij er op eigen kracht wel komen (zonder hulp van anderen)	• Gebruik veel diverse criteria • Cijfers en schoolprestaties • Gestandaardiseerde testcores • Individuele intelligentietests • Nominatie door leraren, ouders en/of peers

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Omdat bij de aangepaste, succesvolle leerling het onderpresteren niet als een ontwikkelpunt wordt ervaren door de omgeving, en de leerling geneigd is niet meer te doen dan gevraagd, wordt hij vaak over het hoofd gezien. Begeleiding is juist nodig om de leerling uit de comfortzone te halen en om van leren te gaan leren houden.

In onderstaand overzicht worden suggesties gegeven voor ondersteuning die thuis geboden kan worden en voor gewenste vormen van begeleiding die de school zou kunnen bieden.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
• Durf los te laten • Bied onafhankelijkheid • Geef ruimte om eigen keuzes te maken • Laat nieuwe, risicovolle ervaringen opdoen • Sta negatieve gevoelens (stress, verdriet) bij het kind toe • Bekrachtig het vermogen van het kind om met uitdagingen om te gaan	• Versneld en verrijkt curriculum • Leerstofinkorting bijv. door vooraf toetsen • Tijd voor een persoonlijk curriculum • Activiteiten die de leerling uitdagen om de uit comfortzone te komen • Ontwikkeling van vaardigheden voor onafhankelijk leren • Bied verdiepmogelijkheden • Mentoraat • Coaching in growth mindset • Geef tijd voor samenwerken met peers

Onderduikend

De onderduikende leerling doet alles om niet op te vallen en ondermijnt hiermee het belang van de ontwikkeling van zijn of haar begaafdheid. De leerling vermijdt uitdagingen, is erg onzeker en faalangstig. In de perceptie van deze leerling is het halen van hoge prestaties en tegelijkertijd sociaal geaccepteerd worden onverenigbaar. De onderduikende leerling is zoekend naar sociale acceptatie en wisselt in vriendschappen, maar heeft moeite om hierin echt zijn plek te vinden. Hij weet niet goed wat hij zelf eigenlijk wou willen en hij streeft dan ook (vrijwel) geen eigen doelen na.

Deze leerling past zich te veel aan en kan mede hierdoor psychosomatische klachten ontwikkelen (hoofdpijn, buikpijn). Er bestaat een risico dat hij zich verder terugtrekt, depressief wordt en uiteindelijk uitvalt in het onderwijs door gebrek aan een reëel perspectief op de eigen mogelijkheden.

Kenmerken van de onderduikende leerling

Een onderduikende leerling neemt graag 'de kleur van het behang aan', maar komt juist daardoor steeds verder van zichzelf af te staan. Hij wil niet opvallen, wil geen uitzonderingspositie, wil geen ander werk doen dan andere leerlingen. Hij wil juist bij de groep horen. Dit kunnen wisselende groepen zijn. Die sociale acceptatie staat zo voorop dat het ten koste gaat van de eigen ontwikkeling zowel als persoon als qua mogelijkheden.

De behoefte aan stimulering van de eigen ontwikkeling staat centraal en begint bij het zien en accepteren van de kwaliteiten van de leerling. Deze leerling heeft aanmoediging en activering nodig die gericht is op autonomie en anders mogen zijn.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
• Zoekt sociale acceptatie, wil 'ergens' bij horen • Voelt zich onzeker • Voelt zich onder druk staan • Bekritiseert zichzelf en anderen • Voelt zich schuldig en/of onveilig • Onzeker of hij recht op zijn emoties heeft • Verminderd gevoel van zichzelf (eigen identiteit) • Heeft ambivalente, tegenstrijdige gevoelens over prestaties • Betreft maatschappelijke problemen en conflicten op zichzelf en internaliseert ze • Kan gedrag gericht op prestatie zien als verraad aan eigen sociale groep	• Onderwaardeert de eigen begaafdheid, dingt er op af op of ontkent deze • Valt uit bij deelname aan verrijkingsprogramma's • Wijst uitdagingen af • Verandert regelmatig van peergroep • Heeft wisselende vriendschappen, blijft hierin zoekend • Heeft (vrijwel) geen band met de leraar of de klas • Is onzeker over welke richting hij zelf op wil • Wil geen ander werk doen dan andere kinderen	• Ruimte om keuzes te maken • Leren conflicten expliciet te maken • Leren af te stemmen • Leren van regels te veranderen • Netwerk van begaafde peers • Ondersteuning en aanmoediging bij ontwikkeling van talenten • Rolmodellen die groepsculturen overbruggen • Rolmodellen uit verschillende culturen • Zelfbegrip & zelfacceptatie ontwikkelen • Gehoord worden door anderen

Tips bij het (h)erkennen van de onderduikende leerling

Omdat een onderduikende leerling in ieder geval op school niet laat zien wat hij kan, zal er geen herkenning zijn langs de weg van opvallende manifestatie. Dat betekent ook dat de meeste klasgenoten deze leerling niet als talentvol beschouwen.

Goede observaties in 'terloopse' situaties kunnen wel signalen geven van talent en capaciteiten. Ook ouders kunnen vaak de bijzondere kenmerken benoemen, omdat deze leerlingen thuis nog wel laten zien wat zij denken, willen en kunnen. Ook 'in het verleden behaalde' prestaties kunnen signalen afgeven.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
- Gezien als leiders of worden niet (h)erkend - Gezien als gemiddeld en succesvol - Ervaren als meegaand - Gezien als rustig/ verlegen - Gezien als risicovermijdend - Gezien als iemand die stand kan houden en sterk is	- Gesprekken met de leerling - Nominatie door ouders en/of leraren - Wees voorzichtig met nominatie door peers - Getoonde prestaties - Creativiteitstests - Non-verbale intelligentietests

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

De ondersteuning thuis en op school zal zich richten op het zeer fundamentele aspect dat een ieder mag zijn wie hij is en wil zijn. Dat geldt voor de onderduikende leerling zelf evengoed als voor alle anderen in zijn omgeving.

Omdat deze leerling zelf geen nieuwe, op groei gerichte activiteiten en ervaringen zal opzoeken, moet de omgeving hem hierin voorgaan. Hij zal moeten ervaren dat groei goed voelt en dat je kunt laten zien wat je kan en wie je bent, zonder daarop te worden aangekeken, maar juist gewaardeerd. Het is belangrijk om in dit proces de eigenheid van de leerling niet uit het oog te verliezen, hem eigen keuzes te laten maken en het niet 'over te nemen'.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
- Normaliseer hun gevoel van 'dissonantie': help ze te leren te handelen vanuit <i>eigen</i> behoeften en te vertrouwen op <i>eigen</i> gevoelens en gedachten - Help hun tolerantievermogen vergroten - Ondersteun bij studie & carrièreplanning - Zoek (samen) begaafde rolmodellen - Wees zelf een rolmodel voor een leven lang leren - Geef ruimte om eigen keuzes te maken - Neem de spanning weg bij het aangaan van nieuwe ervaringen: creëer ruimte voor het opdoen van verschillende ervaringen en reflecteer hierop met hen door dit bespreekbaar te laten zijn - Vergelijk niet met broers en zussen, of anderen - Laat zien hoe je (groeps)culturen kunt overbruggen - Bouw aan waardering en begrip voor culturele verschillen	- Voer open discussies over klassenverschil, racisme of sexerollen - Kader concepten als maatschappelijke verschijnselen - Leef voor hoe je (groeps)culturen kunt overbruggen - Creëer leeromgevingen waar de leerling zich thuisvoelt - Bied rolmodellen - Help hen bij het opzetten van supportgroepen - Geef directe instructie in sociale vaardigheden - Maak expliciet en ondersteun bij het eigen maken van vaardigheden die normaliter niet onderwezen maar impliciet wel verwacht worden - Geef informatie en bied ondersteuning bij de planning van opleidings- en beroepsmogelijkheden - Bespreek wat succes van je vraagt bijvoorbeeld durven leren, motivatie, inspanning, doorzetten - Maak ook de nadelen van succes bespreekbaar en ondersteun hen om hiermee om te leren gaan

Uitdagend creatief

De uitdagende creatieve leerling is creatief en komt met bijzondere oplossingen of invalshoeken. Hij neemt scherp waar en ziet uitzonderingen (ook op regels). Hij staat kritisch tegenover beweringen en neemt niet zomaar iets aan (ook niet van de leerkracht). Deze leerling komt op voor eigen opvattingen, is eerlijk en (te) direct. In zijn werkwijze en gedrag is hij inconsistent, waardoor hij wisselende resultaten haalt. Hij is competitief ingesteld en kan grote stemmingswisselingen laten zien. Deze leerling heeft behoefte aan erkenning van zijn sterke kanten, wil graag gezien worden, met name voor zijn creativiteit.

Wanneer deze leerling onvoldoende uitgedaagd wordt, zal hij geneigd zijn de leerkracht bezig te houden, bijvoorbeeld door clownesk gedrag of opstandig gedrag.

Kenmerken van de uitdagende creatieve leerling

Deze leerling laat nadrukkelijk van zich horen op een manier die weliswaar creatief is, maar zelden direct bijdraagt aan de leersituatie en die vaak als uitdagend wordt ervaren. Wanneer dit clowneske of opstandige gedrag serieus genomen wordt, kan de leerling leren zijn creativiteit positief in te zetten, en ervaren hoe het is gewaardeerd te worden voor zijn creativiteit.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
• Zeer creatief • Verveeld en gefrustreerd • Wisselende zelfwaardering • Ongeduldig en defensief • Verhoogde gevoeligheid • Onzeker over sociale rollen • Kwetsbaar • Sterke motivatie om innerlijke overtuigingen te volgen • Wil onrecht recht zetten • Staat open voor het doordenken van vraagstukken die niet eenduidig zijn • Heeft veel energie	• Laat impulsief gedrag zien • Daagt de leraar uit • Stelt regels en beleid ter discussie • Is eerlijk en direct • Is emotioneel labiel • Kan een slechte zelfcontrole hebben • Drukt zich op creatieve manier uit • Houdt vol in interessegebieden en passies • Komt op voor eigen overtuigingen • Kan in conflict raken met 'peers'	• In verbinding gebracht worden met anderen • Tact, flexibiliteit, zelfbewustzijn en zelfcontrole leren (afstemmen) • Ondersteuning op gebied van creativiteit • Duidelijke afspraken d.m.v. contracten • Minder druk tot aanpassen • Interpersoonlijke vaardigheden leren om anderen te bekrachtigen • Strategieën leren om met mogelijke psychologische kwetsbaarheid om te gaan

Tips bij het (h)erkennen van de uitdagende creatieve leerling

De uitdagende creatieve leerling wordt zeer verschillend ervaren. Dit heeft mede te maken met de dynamiek en de grondhouding van degene die met hem te dealen heeft. Zo zal de ene leraar met hem kunnen 'lezen en schrijven', terwijl de andere leraar het gevoel heeft dat de leerling het voortdurend op hem heeft gemunt. Wanneer hij vervolgens 'onder 4 ogen' het gesprek aangaat met de leerling, dan blijkt de leerling het mooi onder woorden te brengen en zich alleszins invoelend te tonen. Hij kan zich zelfs zeer berouwwol tonen, totdat hij, terug in de klas, weer hetzelfde uitdagende gedrag toont en de lachers op zijn hand weet te krijgen. Hij ontlokt graag discussies. Ook thuis kan het gebeuren dat de ene ouder de juiste snaar weet te raken en hem kan stimuleren in zijn sterke kanten, terwijl het met de andere ouder voortdurend botst en deze zich steeds uitgedaagd voelt.

De (h)erkenning van deze leerling schuilt in het zien van zijn sterke kanten, zijn creativiteit, om daar vervolgens een beroep op te doen. Die sterke kanten zijn niet altijd zichtbaar, omdat zijn werkwijze inconsistent is en vaak op effect gericht. Een creativiteitstest kan de talenten zichtbaar maken. Ouders, medeleerlingen en volwassenen buiten het gezin zien de kwaliteiten vaak wel.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
• Niet geliefd bij leraren • Beschouwd als opstandig • Betrokken in machtsstrijd • Creatief • Problemen met discipline • Peers zien hen als gemakkelijk en onderhoudend • Men wil hen veranderen • Men ziet hen niet als begaafd • Men onderschat hun succes • Men wil dat zij zich aanpassen	• Zoek uit op welke manieren deze leerling creatief is (o.a. dmv gesprek) • Gebruik domeinspecifieke objectieve metingen • Focus op creatief potentieel i.p.v. prestaties

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

De begeleiding van de uitdagende leerling richt zich op het ontwikkelen van zijn sterke, creatieve kanten. Verveling moet ingeruild worden voor uitdagende leeractiviteiten waarbij de leerling zelf keuzes kan maken. Daarnaast zal de leerling moeten leren hoe meer rekening te houden met de ander; tegelijkertijd zal aan de leerling ruimte gegeven moeten worden en zal er af en toe een oogje dicht geknepen moeten worden in geval van irritant gedrag. Hij is zeer gebaat bij het positief ondersteunen van eigen doelen en keuzes.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
• Respecteer hun eigen doelen • Tolereer hogere niveaus van afwijkend gedrag • Sta hen toe interesses/ passies na te streven • Doe gewenst gedrag voor • Organiseer familieactiviteiten • Deel je vertrouwen in hun mogelijkheden met hen • Bekrachtig hun sterke kanten • Onderken psychologische kwetsbaarheden en kom in actie indien nodig	• Creëer tolerantie • Beloon nieuw denken en nieuwe invalshoeken • Plaats hem bij passende leraren • Directe en heldere communicatie • Sta gevoelens toe • Geef domeinspecifieke training • Sta non-conformisme toe • Koppel leerling aan begripvolle mentor • Geef directe instructie in interpersoonlijke vaardigheden • Coach in doelgericht kiezen en handelen

Dubbel bijzonder

Deze "dubbel bijzondere" leerling laat naast kenmerken van begaafdheid ook kenmerken van leer- en/of gedragsproblemen zien. Wanneer de gesignaleerde problemen op de voorgrond staan, worden begaafdheidskenmerken vaak onvoldoende (h)erkend. Andersom kan het ook zijn dat een eventueel leerprobleem niet onderkend wordt door sterke compensatiemogelijkheden als gevolg van de (hoog)begaafdheid. Deze leerling werkt inconsistent, presteert gemiddeld of minder, verstoort en is chaotisch.

Hoewel een leer- of gedragsstoornis oorzaak kan zijn van gesignaleerde problemen, kan ook een gebrek aan (h)erkenning van de mogelijkheden van deze (hoog)begaafde leerling de oorzaak zijn van afwijkend gedrag of tegenvallende prestaties. Er bestaat dan een risico dat deze leerling onjuist gelabeld wordt en hiermee inadequaat ondersteund wordt in de ontwikkeling van zijn talenten.

Kenmerken van de dubbel bijzondere leerling

Deze leerlingen ervaren al jong een disharmonie in zichzelf waarbij bij de ene leerling de belemmerende factoren de boventoon voeren, bij een ander de kwaliteiten. Hoe dan ook voelt de leerling zich door die dubbele bijzonderheid vaak gefrustreerd, 'dom' en niet begrepen, hetgeen zich kan uiten in problematisch gedrag.

Wanneer de kwaliteiten wel gezien worden en bekrachtigd worden, dan blijft compensatie voor de belemmerende factoren nodig. De leerling zal moeten gaan (blijven) geloven in zijn mogelijkheden. In de praktijk betekent dat vaak heel hard werken.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
- Aangeleerde hulpeloosheid - Intense frustratie en woede - Stemmingswisselingen - Gevoelig voor ontmoediging - Moet werken om mee te kunnen - Gebrekkig/ zwak academisch zelfbeeld - Ziet zichzelf niet als succesvol - Weet niet waar hij bij hoort	- Maakt gemakkelijk contact - Laat inconsistent werk zien - Lijkt een gemiddelde leerling of beneden gemiddeld - Lijkt op jongere leerlingen in sommige aspecten van sociaal en emotioneel functioneren - Kan storend zijn - Kan niet-taakgericht zijn - Goed probleemoplossend vermogen - Gedragsproblemen - Denkt in concepten / ideeën - Houdt van nieuwigheden - Houdt van complexiteit - Is ongeorganiseerd - Heeft een (relatief) trage informatieverwerking - Kan moeite hebben met omgang met begaafde peers	- Accent op sterke kanten - Strategieën leren om met bepaalde situaties / belemmeringen om te gaan - Ontwikkelen van vaardigheden - Voortdurende monitoring op bijkomende stoornissen, of (kenmerken van) leer- en/of gedragsproblemen - Leren volharden en doorzetten - Omgeving waarin sterke kanten ontwikkeld kunnen worden - Leren voor zichzelf op te komen

Tips voor het (h)erkennen van de dubbel bijzondere leerling

Deze leerling wordt vaak onderschat en niet herkend. In het meest gunstige geval valt hij op door patronen van enerzijds steeds minder presteren en anderzijds juist talenten laten zien. Wanneer er een vermoeden bestaat dat het een dubbel bijzondere leerling is, dan is vaak alsnog een breed onderzoek nodig waarbij vooral gekeken wordt naar de manier waarop zijn kwaliteiten de ontwikkeling kunnen versterken.

(H)erkenning vindt meestal plaats door leraren en andere volwassenen die ervaring hebben met onderpresteren en/ of leer- gedragsproblemen in combinatie met hoge intelligentie.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
• Heeft (te) veel aanpassingen nodig • Wordt vreemd gevonden • Hun capaciteiten worden onderschat • Beschouwd als hulpeloos • Worden niet als begaafd gezien • Worden ervaren als leerlingen die veel structuur nodig hebben • Alleen hun onvermogen wordt gezien	• Metingen van huidige functioneren in de klas • Prestatietests • Methodegebonden toetsen (assessments) • Bekijk prestaties over een langere periode • Zoek naar patroon van afnemende prestaties in combinatie met aanwijzingen voor superieure capaciteiten • Baseer je niet (slechts) op analyse van sterk uiteenlopende resultaten op subtesten van een intelligentietest, maar kijk breder

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Eenmaal (h)erkend, zal de begeleiding altijd tweezijdig geïntendeerd moeten zijn: sterke kanten bevorderen en stimuleren, compenseren waar nodig. Deze leerling heeft begeleiding nodig om zijn hulpeloosheid af te leren en weer voor leren en ontwikkeling te durven gaan. Samen realistische doelen stellen en ondersteuning voor zelfregulatie en sterker worden is heel belangrijk. Plaatsing in een programma voor begaafde leerlingen kan de leerling heel erg helpen om een positief zelfbeeld op te bouwen.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
• Focus op de sterke kanten • Help tegelijkertijd zwakke kanten/ onvermogen te compenseren • Ontwikkel de wil om te slagen • (H)erken & bekrachtig begaafdheid en capaciteiten • Daag uit daar waar hij sterk in is • Zorg voor mogelijkheden om risico te nemen en buiten de gebaande paden te gaan • Ga uit van de mogelijkheid van WO of HBO • Bemiddel op school • Zorg voor gezinsbetrokkenheid • Voed op wat betreft zelfcontrole • Leer hoe je realistische doelen stelt en bereikt	• Geef prioriteit aan uitdagen daar waar de sterke kanten liggen • Versnelling op de sterke gebieden • Tref voorzieningen ter compensatie voor de leerproblemen • Onderzoek de vraag 'wat is nodig voor dit kind om hier succesvol te kunnen zijn?' • Geef directe instructie in strategieën voor zelfregulatie • Laat tijd doorbrengen met begaafde peers • Leer voor zichzelf op te komen • Leer (smart)doelen te stellen

Risicoleerling (drop-out I)

De risicoleerling is creatief en over het algemeen erg gevoelig. Deze leerling loopt risico om als *drop-out* niet meer deel te kunnen/willen nemen aan het (reguliere) onderwijs. Hij is niet gemotiveerd voor schoolse taken en zoekt buitenschoolse uitdaging om zijn interesses te volgen.

Deze leerling geeft blijk van een negatief zelfbeeld: isoleert of verwaarloost zichzelf, verstoort situaties, bekritiseert zichzelf en anderen, voelt zich snel aangevallen of afgewezen. De drop-out is een absolute onderpresteerder (presteert gemiddeld of minder) en heeft baat bij alternatieve leerervaringen.

Deze leerling is op school slechts nog fysiek aanwezig, maar voelt en toont zich niet echt betrokken, of neemt zelfs onregelmatig deel aan het onderwijs. Er is een risico dat deze leerling uiteindelijk (zonder diploma) het onderwijs verlaat.

Kenmerken van de risicoleerling (drop-out I)

Deze leerling wordt in de schoolse situatie gekenmerkt door negatief gedrag: hij verzet zich tegen alles wat met school te maken heeft, uit dit als zodanig en steekt zijn energie in het niet-presteren. Vaak vertaalt dit negatieve gedrag zich naar de thuissituatie en uit zich in oppositioneel en onverantwoord gedrag. Ook kan het gebeuren dat hij zichzelf verwaarloost.

De positieve kenmerken van begaafdheid laten zich steeds minder zien, zowel voor de leerling zelf als voor de omgeving. Alleen hobby's (zoals muziek en computer) genereren nog positieve energie en maken talenten zichtbaar.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
• Rancuneus en boos • Depressieve gevoelens • Roekeloos en manipulatief • Gebrekkig / zwak zelfbeeld • Defensief • Onrealistische verwachtingen • Voelt zich niet geaccepteerd • Verzet zich tegen autoriteit • Niet gemotiveerd voor beloningen die door leraren bedacht zijn • Een subgroep is antisociaal	• Creëert crisissen en verstoort situaties • Zoekt spanning ('thrill seeking') • Wil werken voor de relatie • Neemt onregelmatig deel aan onderwijs, sport e.d. • Volgt buitenschoolse activiteiten die zijn interesse hebben • Lage schoolprestaties (gemiddeld of onder gemiddeld) • Kan zichzelf isoleren • Vaak creatief • Bekritiseert zichzelf en anderen • Levert inconsistent werk	• Veiligheid en structuur • Een andere omgeving als alternatief • Een individueel programma • Confrontatie en verantwoordingsplicht • Alternatieven • Professionele counseling • Richting en korte termijndoelen

Tips bij het (h)erkennen van de risicoleerling (drop-out II)

Actuele schoolse prestaties geven nauwelijks/ geen houvast voor (h)erkenning. Wel is er in het gunstigste geval een grillig patroon te herkennen, gesteld dat hij zich nog wel inzet voor specifieke, meest creatieve, schoolse activiteiten waar eigen keuzes gemaakt mogen worden. Prestaties die geleverd worden in een niet schoolse setting, een portfolio, prestaties op bepaalde subtesten van intelligentietests en creativiteitstest laten wel vaak talenten zien.

Door de omgeving wordt vaak alleen nog het negatieve gedrag ervaren. Men maakt zich zorgen, is boos of kan zelfs bang zijn voor de leerling. Het is nodig door het negatieve gedrag heen te prikken. Door in een gesprek met de ouders het levensverhaal terug te halen, worden vaak de bijzondere, positieve kanten van deze leerling zichtbaar.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
• Volwassenen kunnen boos op hen zijn • Peers zijn veroordelend • Gezien als 'iemand in de problemen' of onverantwoordelijk • Gezien als opstandig • Anderen hebben soms angst voor hen • Anderen kunnen ongerust zijn om hen • Volwassenen voelen zich machteloos over hoe hen te helpen	• Individueel afgenomen intelligentietests • Hoge prestaties op subtesten • Gesprekken • Audities • Non-verbale intelligentietests • Nominatie door ouders en/of leraren

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Het is essentieel voor ouders en school om te blijven vertrouwen op de potentiële talenten van deze leerlingen en dit met hen te delen. Ook is het belangrijk om in contact te blijven. Daar ligt immers de ingang bij de leerling om weer 'de weg omhoog' aan te durven gaan: zij willen vaak nog wel werken voor de relatie.

Ouders hebben regelmatig gezinsbegeleiding nodig; goede communicatie tussen ouders en school is essentieel. Vaak moet er intensieve, externe begeleiding gerealiseerd worden, zijn traditionele wegen weinig effectief en moeten leerervaringen geboden worden buiten de klassensituatie om. Begeleiding heeft pas een kans van slagen wanneer de leerling zelf betrokken is bij zijn eigen, uit te zetten, pad. In geval van onverantwoord gedrag, moeten grenzen worden aangegeven en kan (groeps)therapie nodig zijn.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
• Zoek begeleiding voor gezin • Vermijd machtsstrijd • Toon betrokkenheid voor buitenschoolse activiteiten • Stel vast of er sprake is van gevaarlijk gedrag • Blijf in gesprek en beschikbaar • Spreek aan op verantwoordelijkheid • Beperk straffen tot het minimum • Stel vertrouwen in hun vermogen obstakels te overwinnen en deel dit met hen • Blijf investeren in de relatie	• Houd de verwachtingen op peil en stel niet naar beneden bij • Laat diagnostisch onderzoek doen • Bied niet-traditionele studievastigheden • Bied verdiepingsmogelijkheden aan • Mentoraat en coaching • Volwassenenonderwijs (VAVO) • Coaching m.b.t. schoolloopbaan • Huisbezoeken • Bevorder veerkracht • Bespreek alternatieve mogelijkheden • Blijf pleidooi voeren ten gunste van de leerling en blijf zoeken naar alternatieven

De succesvolle – type 1

Leerlingen van het type 1 weten wat er van hen wordt verwacht en ze luisteren goed naar ouders en hun leerkrachten. Als deze succesvolle (hoog)begaafden ontdekken wat -vanuit hun omgeving- de verwachtingen zijn, gaan zij ernaar handelen en gaan ze aangepast gedrag vertonen. Dit type leert goed en scoort vaak goed op intelligentietests met als gevolg dat ze in aanmerking komen voor een hoogbegaafd onderwijsprogramma. Het gebeurt zelden dat ze gedragsproblemen laten zien. Ze zijn gevoelig voor goedkeuring van leraren, ouders en andere volwassenen en geliefd bij hun leeftijdgenoten. Van hen wordt gedacht dat ze het wel op eigen kracht redden, maar dat is niet het geval. De succesvolle raakt al snel verveeld en volgt het onderwijsprogramma met zo weinig mogelijk aan inspanning. Er wordt al snel de conclusie getrokken dat deze kinderen het op eigen kracht zullen redden. Echter, heeft dit type de neiging om teveel afhankelijk te worden van volwassenen. Hun 'tekortkomingen' zijn in het leven geroepen, omdat ze in stand zijn gehouden door de volwassenen om hen heen. Zij hebben steeds hun tevredenheid getoond over de prestaties waardoor ze zich niet bewust zijn geworden van hun tekortkomingen. Hun creativiteit en autonomie is in kracht afgenomen. Goertzel (1962) beweert hierover dat de slimste competente, fantasieloze volwassenen kunnen worden, waarvan hun gaven en talenten onvoldoende tot hun recht komen. Op latere leeftijd krijgen ze te maken met het ondermaats presteren, doordat ze niet beschikken over de noodzakelijke vaardigheden, attitudes en eigen ideeën hoe om te gaan met ingewikkelde vraagstukken.

<i>Behoeften van de succesvolle</i>	<i>Ondersteuning op school</i>
Uitdaging	Versneld en verrijkt curriculum
Tekortkomingen leren inzien	Persoonlijke interesses aanboren
Risico's leren nemen, fouten durven maken	Activiteiten die uitdagend zijn (comfortzone)
Assertiviteitsvaardigheden aanleren	Vaardigheden voor zelfstandig leren
Creativiteit	Verdiepingsmogelijkheden
'Growth mindset'	Coachen
Zelfkennis	Samenwerken
Zelfstandigheid/vertrouwen	

De uitdagende creatieve-type 2

Dit type wijkt af en het is ingewikkeld om te begeleiden. Vaak is de uitdagende leerling creatief.

Leerlingen van dit type zijn vaak koppig, zijn weinig tactvol en kunnen sarcastisch zijn. Dit type leerling heeft moeite met autoriteit en moeite om zich aan te passen aan het systeem. Ze weten de schoolse situatie niet om te draaien, zodat zij ervan kunnen profiteren. Deze kinderen krijgen vaak te maken met situaties die uitdraaien op conflicten. Ook ervaren ze weinig erkenning voor hetgeen ze doen. Ze zijn vaak gefrustreerd door het schoolsysteem, omdat hun talenten niet zijn ingezet op de manier die voor hen goed zou zijn. Het zijn leerlingen die vaak wel opgenomen worden in de groep. Zij beschikken over een bepaald gevoel voor humor die aantrekkelijk is voor hun klasgenoten. Echter kunnen ze ook weerstand bij hen oproepen tijdens het uitvoeren van groepsprojecten of andere activiteiten waar zij onderdeel vanuit maken. Hun spontane gedrag is regelmatig heel storend in de klas. Hoewel je het niet zou verwachten, beschikken deze kinderen vaak over een negatief zelfbeeld. Als er niet vroegtijdig wordt ingespeeld op de gedragingen en behoeften van deze leerlingen kan het voorkomen dat dit type 2 uiteindelijk een drop-out (type 5) wordt. Je ziet dan vaak dat ze drugsverslaafd zijn en/of crimineel gedrag vertonen.

<i>Behoeften van de uitdagend creatieve</i>	<i>Ondersteuning op school</i>
Aanmoediging van creativiteit	Tolerantie
Minder druk uitoefenen tot aanpassen	Creatief denken met aandacht belonen
Leren van tact, flexibiliteit, zelfbewustzijn & zelfcontrole	Begripvolle mentor
Strategieën aanleren om te kunnen omgaan met kwetsbaarheid	Directe, heldere communicatie
	Ruimte voor gevoelens
	Directe instructie in interpersoonlijke vaardigheden
	Coachen in doelgericht kiezen/handelen

De onderduikende- type 3

Het type 3 hoogbegaafde kind duikt onder, meestal zijn het de meisjes waarbij je dit (niet) opmerkt. Bij jongens zie je dit gedrag vaak op de middelbare school. Het zijn meestal onzekere en angstige hoogbegaafden. Hun behoeften zijn in strijd met de verwachtingen van hun leraren. Hun weerstand en de erkenning van hun talent wordt regelmatig ontkend als volwassenen in hun ogen niet gepast reageren. Deze leerlingen worden vaak onder druk gezet om het reguliere onderwijsprogramma te volgen, ongeacht dat er gekeken wordt naar hoe de leerling zich daarbij voelt. Voor hen zou het werken als zij zich geaccepteerd voelen over hoe ze op dat moment in de klas zijn. Voor dit type is het belangrijk dat er gezocht wordt naar alternatieven om aan hun behoefte te voldoen.

<i>Behoeften van de onderduikende</i>	<i>Ondersteuning op school</i>
Keuzevrijheid	Inzicht in concepten als sociale verschijnselen
Netwerk van 'Peers'	Leeromgeving creëren waarin de leerling zich thuis voelt
Aanmoediging talenten	Rolmodellen bieden
Conflicten expliciet maken	Directe instructie in sociale vaardigheden
Zelfbegrip en zelfacceptatie	Nadelen van succes bespreken
Gehoord/serieus genomen worden	Bied ondersteuning/informatie bij de planning
Rolmodellen	

De risicoleerling (drop-out)- type 4

Dit type hoogbegaafde leerling is en verbitterd en boos op zichzelf en op volwassenen. Zij voelen zich afgewezen en hun gevoel van eigenwaarde is erg laag. Het onderwijssysteem voldoet niet aan hun verwachtingen een traditioneel programma voldoet niet meer voor deze hoogbegaafde leerling. Deze leerling kan depressief gedrag vertonen en zichzelf terugtrekken. Daarnaast zie je opstandig gedrag en reageren ze ook zo. Meestal hebben zij interesses die minder gebruikelijk zijn. School lijkt de vijand te zijn. Meestal zijn dit middelbare scholieren, heel sporadisch komt het voor dat een drop-out een basisschoolleerling betreft. Deze leerling gaat vaak niet meer of niet volledig naar school, doordat hij/zij mentaal is uitgevallen. Deze hoogbegaafde leerlingen worden vaak pas laat ontdekt.

<i>Behoeften De risicoleerling</i>	<i>Ondersteuning op school</i>
Veiligheid en structuur	Verwachtingen op peil houden, niet naar beneden bijstellen
Individueel programma	Niet-traditionele studievaardigheden organiseren
Andere omgeving als alternatief	Verdieping en mentorschap bieden
Confrontatie en verantwoordelijkheid	Coachen met betrekking tot de schoolloopbaan
Professionele counseling	Veerkracht bevorderen (flexibiliteit)
Richting en korte termijn doelen	Bespreek alternatieve mogelijkheden
	Met de ouders/begeleiders in gesprek gaan (huisbezoeken)

De dubbel bijzondere – type 5

Dit type verwijst naar hoogbegaafde kinderen die kenmerken laten zien van hoogbegaafdheid, maar daarnaast ook kenmerken leer- en/of gedragsproblemen. Het gedrag of leerprobleem dat zij laten zien op school trekt de aandacht waardoor zij niet worden gezien als hoogbegaafde. Er gaat veel aandacht naar hetgeen ze niet kunnen. De nadruk ligt veel meer op het leer- of gedragsprobleem. Ook wordt er vaak weinig gedaan (er wordt niet gedifferentieerd op het vlak dat ze wel kunnen) om aan hun behoeften te voldoen. Voor hen is het vaak niet te doen om hun schoolwerk af te maken. Ze kunnen een slordig handschrift hebben of storend gedrag vertonen. Voor hen kan het stressvol zijn, omdat het maar niet lukt om hun schooltaken goed te volbrengen. Hierdoor raken zij ook vaak ontmoedigd. Dit type kan zich hulpeloos en geïsoleerd gaan voelen. Sommigen ontkennen hun problemen en beweren dat de lesstof stom en/of saai is. Ze gebruiken hun humor om anderen naar beneden te halen om zo de aandacht van henzelf af te leiden. Sommige leerlingen hebben hiervoor een mechanisme ontwikkeld om hun 'onkunde' te maskeren.

<i>Behoeften De dubbel bijzondere</i>	<i>Ondersteuning op school</i>
Nadruk op de sterke kanten	Uitdagen op het gebied waar de sterke kanten liggen is eerste prioriteit
Coping strategieën	Versnelling op sterke gebieden
Attent blijven voor bijkomende problemen en stoornissen	Voorzieningen ter compensatie voor de leerproblemen/gedragsproblemen
Leren volharden/doorzetten	Individuele begeleiding
Creëren van een omgeving waarin sterke kanten ontwikkeld kunnen worden	Directe instructie in strategieën voor zelfregulatie
Leren voor zichzelf op te komen	Leer voor zichzelf op te komen

De autonome leerling- type 6

Je ziet weinig hoogbegaafde leerlingen die hun onafhankelijkheid en zelfsturend vermogen al op zeer jonge leeftijd laten zien; ouders herkennen het soms wel al. Deze autonome hoogbegaafde leerlingen ontwerpen hun eigen leer- en persoonlijke doelen. Deze kinderen willen graag nieuwe kansen voor zichzelf creëren. Tevens zijn zij bereid om risico's te nemen. Deze autonome leerlingen zijn in het bezit van een positief zelfbeeld, zijn succesvol en ontvangen daardoor positieve aandacht. Deze leerlingen uiten zich op een zeer passende wijze als het gaat om gevoelens, behoeftes en hun doelen.

<i>Behoeften van De autonome leerling</i>	<i>Ondersteuning op school</i>
Meer ondersteuning, niet minder!	Geef ruimte voor ontwikkelen van een lange termijn geïntegreerd studieplan
Stimuleren om nieuwe richtingen te kiezen en onafhankelijkheid te vergroten	Belemmeringen tot groeien wegnemen
Feedback over sterke kanten en mogelijkheden	Bied een grote verscheidenheid aan mogelijkheden om te versnellen en te verdiepen
Aanmoediging om risico's te nemen, niet alleen voor zeker te gaan	Mentoren en mediators
Langdurige, faciliterende relaties	Zie af van gebruikelijk schoolbeleid en regels
Support team	Bespreek wat succes van je vraagt

Werkvormen passend bij de profielen

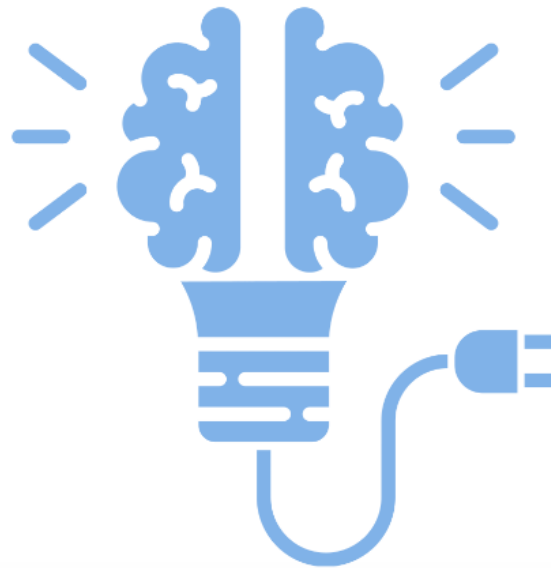
De Pion

De Loper

De Toren

Werkvormen bij leerstijlen

Uit: 'Meer dan slim'

(Wolters, 2020, p. 174) Welke werkvorm je kiest, is sterk afhankelijk van hoe het kind leert, wat zijn specifieke ingang is om de motivatie te kunnen opbrengen en waar zijn interesse ligt. Er worden in het boek van Corry Wolters een aantal bruikbare werkvormen aangeboden die bij de verschillende manieren van leren kunnen worden ingezet.

Werkvorm - omschrijving		Past bij profieltype
1.	'De overwinningsdoos' is een geschikte werkvorm voor kinderen die <u>sterk emotioneel reageren</u> , een <u>negatief zelfbeeld</u> hebben of een ingrijpende ervaring hebben meegemaakt.	2,3,4,5
2.	'Succes van voorbeeldfiguren' is een geschikte werkvorm voor kinderen die <u>heel beeldend</u> zijn ingesteld.	1,3,4,5
3.	'Eerder succes uitpluizen' is een geschikte werkvorm om kinderen te leren <u>om zichzelf uit te dagen</u> . (groeimindset)	1,3,4
4.	'Jij op je best' is een geschikte werkvorm om de leerling een succesverhaal, <u>waar je trots op bent</u> , te laten tekenen.	2,3,4,5
5.	'De volmaakte dag' is een geschikte werkvorm voor <u>leerlingen die alle kanten opgaan</u> , omdat ze alles interessant en leuk vinden. Meestentijds ronden zij niets af.	2,3,4
6.	'De schaalvraag' is een geschikte werkvorm is die <u>complexe situaties behapbaar maakt</u> door stapstenen, tussendoelen, toe te voegen.	1,3,4,5
7.	'De Escape' is een geschikte werkvorm als er bepaalde verwachtingen van het kind zijn als het om presteren gaat en het kind heeft juist de behoefte om <u>geen druk te ervaren</u> .	1,2,3,4,5

Werkvorm - omschrijving		Past bij profieltype
8.	Beroemd zijn' is een geschikte werkvorm om ideeën op te doen <u>of om creatieve oplossingen te bedenken</u> . Daarnaast kan deze werkvorm ook ingezet worden om bij te sturen bij <u>kinderen die niet bewust zijn van het effect van hun gedrag</u> .	2,3,4,5
9.	Een Mindmap' is een geschikte werkvorm voor kinderen die chaos ervaren en de behoefte hebben om die chaos <u>door logisch te redeneren te ordenen</u> .	2,3
10.	'Omdenken' is een geschikte werkvorm om te <u>oefenen met het omdenken van je vaste overtuigingen</u> . 'De wondervraag' is een geschikte werkvorm om een haalbaar doel op te sporen.	2,3,4,10,
11.	'De Wondervraag' helpt om een gewenste toekomst te schetsen. Samen kun je toekomstgerichte vragen/doelen ontwerpen.	2,3,4,5
12.	'De detective' is een geschikte werkvorm om in te zetten <u>als kinderen somber zijn of erg aan zichzelf twijfelen</u> .	1, 2,3,4,5
13.	'Laat je talenten zien' is een geschikte werkvorm om <u>inzicht te krijgen in wanneer jij je talent laat zien</u> .	1,2,3,4,5,6
14.	'Veilige binnenplaats' is een geschikte werkvorm om <u>emoties te reguleren</u> .	3,4,5
15.	'Brief uit de toekomst' is een geschikte werkvorm om <u>successen te vieren</u> .	2,6,
16.	'Speurneus' is een geschikte werkvorm om <u>uit te zoeken welk gedrag bij leren hoort</u> .	2
17.	'Gebruik je verbeelding' is een geschikte werkvorm om <u>op eigen kracht controle over je denken te hebben</u> .	1,3
18.	'De binnenbioscoop' is een geschikte werkvorm om <u>kinderen in hun hoofd te laten oefenen met nieuw gedrag</u> .	3,

19.	'Herfst in je hoofd' is een geschikte werkvorm om kinderen te leren <u>om dingen die gebeuren toe te laten zonder te veel heftige emoties en verzet.</u>	2,4,5,
20.	'Ademhalingsoefening" is een geschikte werkvorm om te helpen <u>bij piekeren en irrationele angsten.</u>	3,4
21.	'Een Magisch schild' is een geschikte werkvorm <u>om gevoelens bij anderen te laten.</u>	2,3,4
22.	'Je persoonlijke rugzak' is een geschikte werkvorm om <u>vanuit nieuwsgierigheid te kijken naar je intense belevingen en deze te kunnen accepteren als talent.</u>	3,4,
23.	'Hoe klinkt kritiek?' is een geschikte werkvorm om HB- <u>leerlingen bewust te maken van hoe ze kunnen overkomen</u> en te helpen met een goede manier vinden om de boodschap over te brengen.	1, 2, 5,
24.	'Talentwijzer' is een geschikte werkvorm om in een groep uit te voeren. <u>Hiermee worden talenten van alle leerlingen zichtbaar.</u>	1,2,3,4,5,6,
25.	'Gedachtekracht' is een geschikte werkvorm om <u>positieve bewijzen te zoeken over jezelf.</u>	1, 3,4,5

Meten/verantwoording

Portfolio

1. Verslaglegging (verzameling van zichtbare resultaten)
Feedup (waar ga ik heen, wat is mijn doel of welke resultaten)
Feedback (wat heb ik gedaan, hoe heb ik het doel tot nu toe aangepakt)
Feedforward (wat is de volgende stap, wat ga ik verder doen om de gestelde doelen te bereiken)
2. Klassikaal/individueel Kindgesprek
3. Opbrengsten door observatie
 - de mate van betrokkenheid en welbevinden van de leerling;
 - hoe de leerling deelneemt aan groepsactiviteiten en individuele taken;
 - sociale interacties en het tonen van respect en empathie naar anderen toe.
4. Vragenlijst
Het afnemen van de WMK vragenlijsten burgerschap voor leerlingen. Deze vragenlijsten meten verschillende aspecten van burgerschap zoals democratische houding, sociale verantwoordelijkheid, en participatie.
De resultaten bieden inzicht in hoe leerlingen zichzelf en hun rol binnen de samenleving zien.
We gebruiken de gegevens om gerichte interventies en ondersteuning te bieden waar nodig.

Aanbod 'Kleine Grote Denkers' De Pion

1. Aanbieden van activiteiten die de betekenis van democratische waarden laten zien.
2. Stimuleren van kritische denkvaardigheden, morele en ethische oordeelsvorming en het offline en online, respectvol communiceren daarover.
3. Samen met leerlingen vormgeven van een democratische cultuur.
4. Aandacht besteden aan actualiteit en maatschappelijke vraagstukken in samenhang met verschillende leergebieden.
 - Bieden van een rijke leesomgeving en leermiddelen waarbij aandacht is voor diversiteit en inclusie;
 - Organiseren van samenwerkingsverbanden met lokale of regionale maatschappelijke organisaties;
 - Stimuleren van ouderbetrokkenheid bij de school;
 - Faciliteren van verschillende vormen van leerlingenparticipatie, zoals kringgesprekken, leerlingenraden, betrokkenheid bij de inrichting van het lokaal of de school;
 - Organiseren van themadagen, projectweken, excursies of gastlessen over diversiteit, vrijheid of maatschappelijke vraagstukken.

5. Inschatten en bespreken van situaties die racistisch, discriminerend of stereotyperend zijn.
 6. Verkennen van en reflecteren op de eigen offline en online identiteit in relatie tot anderen.
 7. In gedrag rekening houden met ervaringen en perspectieven van anderen.
- Uitbeelden van verschillende gewoonten vanuit huis, zonder in stereotypering te vallen.
 - Lezen van nieuwsbegrip, jeugdliteratuur en teksten in digitale media waarin verschillende identiteiten en perspectieven naar voren komen en hier gesprekken over voeren.
 - Vragen formuleren om de ander beter te leren kennen.
 - Geven van een autobiografische presentatie.
 - Dialoog voeren over vooroordelen en discriminatie, bijvoorbeeld aan de hand van stellingen of praatkaarten.
8. Verkennen van de grenzen aan vrijheid, gelijkheid en solidariteit.
 9. Verkennen op basis van morele en ethische perspectieven wat rechtvaardigheid en verantwoordelijk handelen betekent voor jezelf.
 10. Afwegen hoe het eigen handelen effect heeft op de omgeving en het welzijn van anderen, nu en in de toekomst.
- Maken van een muurkrant over kinderrechten.
 - Aan de hand van beelden met verschillende perspectieven filosoferen over de democratische waarden.
 - In gesprek met gastsprekers bij wie vrijheid in het geding is geweest.
 - Opkomen voor vrijheid en tegen onrechtvaardigheid, bijvoorbeeld door het schrijven van brieven.
 - Verbinden van online en offline omgangsvormen in de klas en op school met democratische waarden.
11. Benoemen en waarderen van de eigen bijdrage aan de samenleving in dagelijkse situaties.
- Lezen van verschillende vormen van literatuur over kinderen en jongeren die zich inzetten om een betere wereld mogelijk te maken.
 - Bezoeken van verenigingen en maatschappelijke organisaties in de buurt.
 - Deelnemen aan maatschappelijke activiteiten binnen de context van school.
 - Maken van een poster of een filmpje om maatschappelijke misstanden onder de aandacht te brengen.

12. Benoemen van vormen van inspraak en besluitvorming in dagelijkse situaties.

13. Communiceren op een respectvolle wijze.

14. Leren omgaan met de wensen en de stem van de minderheid in besluitvormingsprocessen.

15. Reflecteren op proces en uitkomsten van inspraak en besluitvorming in de schoolomgeving.

- Samen klassenregels opstellen.
- Deelnemen aan excursies die de werking van de democratie zichtbaar maken, zoals een bezoek aan het gemeentehuis.
- Het maken van een verkiezingsprogramma en van affiches.
- Deelnemen aan educatieve simulaties over bestuur en besluitvorming.

16. Benoemen welke belangen en perspectieven een rol spelen binnen actuele, maatschappelijke en planetaire vraagstukken.

17. Uitdrukken van persoonlijke idealen en opvattingen.

18. Reflecteren hoe de eigen identiteit en waarden het handelen kunnen beïnvloeden.

19. Verkennen welke individuele en collectieve bijdragen aan oplossingen mogelijk zijn.

- Een gesprek voeren over maatschappelijke vraagstukken aan de hand van een themahoek, prentenboek of nieuwsberichten.
- Maken van een maquette voor een toekomstbestendige wijk.
- Onderzoeken wat de impact is van je persoonlijke leefstijl op de planeet.
- Geven van je mening over een maatschappelijk vraagstuk na het lezen, beluisteren of bekijken van teksten of het bekijken van een film of documentaire over dit onderwerp.
- Verschillen in de wereld verkennen met wiskunde en digitale media, bijvoorbeeld verschillen in inkomen, bevolkingsdichtheid en klimaat.